

bulletin 11

2015

AKADEMICKÝ

*Čínské fondy knihovny
Orientálního ústavu AV ČR.
Více na str. 2–5.*

Akademie věd
České republiky

NA TÉMA MIGRACE

VŠECHNA FOTIA: VIKTOR ČERNÝCH, ARCHIV KAV ČR

V reakci na stávající migrační situaci v Evropě zahájí Akademie věd v rámci *Strategie AV21* výzkumný program *Globální konflikty a lokální souvislosti*. Nezbytnost interdisciplinárního přístupu k řešení tohoto problému a kvalifikovaného seznamování veřejnosti a politiků s věcnými fakty zdůraznil předseda Akademie věd ČR prof. Jiří Drahoš na semináři *Poznanky českých společenských vědců o imigraci do České republiky v evropském kontextu*, který se uskutečnil 16. října 2015 ve spolupráci s Poslaneckou sněmovnou PČR. Její předseda Jan Hamáček iniciativu AV ČR ocenil a zdůraznil, že problematika migrace rezonuje českou společností a začíná ji výrazně polarizovat: „Současná krize je pravděpodobně největší dosavadní zkouškou pro EU a její strukturu. Evropa musí najít meze vlastní solidarity a sociální soudržnosti.“

Odborného semináře v prostorách Poslanecké sněmovny, který moderovala zástupkyně ředitele Sociologického ústavu AV ČR dr. Zdenka Mansfeldová, se zúčastnili poslanci a další významní hosté včetně veřejné ochránkyně práv Anny Šabatové. Přednášky zahájila dr. Eva Janská z Univerzity Karlovy na téma *Migrační trendy a migrační politiky v zemích střední Evropy*. S navazujícím příspěvkem *Zkušenosti s integrací migrantů v ČR* vystoupil ředitel Etnologického ústavu AV ČR doc. Zdeněk Uherek, který zmínil, že azylantům trvá přibližně 6–7 let, než si vybudují původní společenský status – například se navrátí k původní profesi. Současnou situaci muslimů v České republice poté přiblížil dr. Bronislav Ostránský z Orientálního ústavu AV ČR, který mj. označil debaty v české společnosti za „mijeni se“, neboť mediálního ohlasu se dostává zejména neobdobným názorům. Setkání uzavřela dr. Yana Leontijeva ze Sociologického ústavu AV ČR přednáškou *Postoje k imigrantům v České republice a v Evropě: mezinárodní srovnání a vývoj v čase*. Podle jejího názoru mnohé výzkumy naznačují, že v souvislosti s postoji majority vůči migrantům patří Češi k nejrezervovanějším evropským národům – a to přesto, že v ČR žije okolo 400 000 cizinců. ■

Isd

Místopředseda AV ČR Jan Šafanda

Eva Janská z Přírodovědecké fakulty UK

Ředitel Etnologického ústavu AV ČR Zdeněk Uherek

Obálka	
Na téma migrace	2
Věda fotogenická 2015	3
Čtyři dekády experimentální medicíny	4
Obsah, úvodník	1
Téma měsíce	
Poznávání Asie a Afriky v knihovně Orientálního ústavu AV ČR	2
Událost	
ELI-Beamlines v druhé fázi realizace	6
Aktuálně	
Inaugurace CEFRES	9
Sto dvacet pět	
Trojlístek podzimních výstav	10
Z Akademické rady	
Informace z 33. zasedání Akademické rady	13
Vybrané výsledky činnosti Akademie věd ČR v roce 2014–2015	13
Věda a výzkum	
Making anthropology matter – osobnosti evropské antropologie ve vile Lanna Česko-slovenská setkání rostlinných biologů	14 16
Portréty z Archivu	
František Groh	17
Rozhovor	
Je východoevropská společenská věda „neviditelný zahradník“?	18
Obhajoby DSc.	
Akademie udělila tituly „doktor věd“	20
Ocenění	
Čestné medaile	22
Cena evropského občana	23
Tribuna	
O hodnocení...	24
ERC Grant pro český ekonomický výzkum	25
Z Bruselu	
Projekt Energetické unie	26
Autogramiáda Philipa Zimbarda	27
Resume	28

FOTO: STANISLAVA KYSELOVÁ, AKADEMICKÝ BULLETIN

S listopadem se už tradičně pojí největší popularizační akce české Akademie věd – *Týden vědy a techniky*. Letos se koná již popatnácté a svým názvem *15 světelných let* se odkazuje na Mezinárodní rok světla a technologií založených na světle 2015. ■

AKADEMICKÝ BULLETIN

Vydává: Středisko společných činností AV ČR, v. v. i., 110 00 Praha 1, Národní 3
ISSN 1210-9525, registrační číslo MK ČR E 8392

Šéfredaktorka: Mgr. Marina Hužvárová (HaM), tel.: 221 403 531, fax: 221 403 356,
e-mail: huzvarova@ssc.cas.cz

Redakce: Ing. Gabriela Adámková (srd), tel.: 221 403 247, e-mail: adamkova@ssc.cas.cz;
Mgr. Luděk Svoboda (Isd), tel.: 221 403 375, e-mail: svobodaludek@ssc.cas.cz;
fotografie: Mgr. Stanislava Kyselová (skys), tel.: 221 403 332, e-mail: kyselova@ssc.cas.cz;
tajemnice redakce: Mgr. Denisa Popková, tel.: 221 403 513, e-mail: popkova@ssc.cas.cz
Překlad resumé: Luděk Svoboda, John Novotný; jazyková korektura: Irena Vítková,
tel.: 221 403 289, e-mail: vitkova@ssc.cas.cz

Redakční rada: předseda – prof. PhDr. Pavel Janoušek, CSc.; členové – prof. PhDr. Marek Blatný, CSc.,
RNDr. Antonín Fejfar, CSc., Ing. Pavol Ihnát, PhDr. Antonín Kostlán, CSc., doc. RNDr. Karel Oliva, Dr.,
Ing. Karel Pacner, prof. Ing. Petr Ráb, DrSc., prof. RNDr. Eva Zažimalová, CSc., JUDr. Jiří Malý

Grafická úprava: Zuzana Grubnerová
Tisk: Serifa, s. r. o., Jínonická 80, 158 00 Praha 5, e-mail: serifa@volny.cz

Příspěvky přijímáme e-mailem na adresu abicko@ssc.cas.cz. Redakce si vyhrazuje právo
příspěvky krátit. Za odborný obsah příspěvku a původ obrazového doprovodu ručí autor.
Články vycházejí rovněž v elektronické verzi a časopis v pdf ke stažení na <http://abicko.avcr.cz>.

Adresa redakce: Praha 1, Národní 3, 4. patro – Viola.
AB 11/2015 vychází 20. listopadu 2015.

Poznávání ASIE a AFRIKY v knihovně Orientálního ústavu AV ČR

Oborová knihovna je věrnou průvodkyní Orientálního ústavu AV ČR již téměř devět desetiletí. První přírůstkový seznam je nadepsán rokem 1929 – tedy rok poté, co ústav fakticky zahájil svou činnost. Tehdy bylo jeho posláním pěstovat kulturní a hospodářské styky s Orientem, čemuž odpovídalo založení dvou takto zaměřených „odborů“, jakož i složení fondu, ve kterém zprvu převažovaly publikace o obchodu a průmyslu.

Kulturní a badatelské záměry však postupně nabraly na síle a v roce 1945 vzniká koncepce, podle níž se bude ústav věnovat už jen odborné práci a vznikne v něm velká knihovna, v níž se shromáždí fond ze všech seminárních a jiných knižních sbírek orientálního a orientalistického charakteru. Pro knihovnu i ústav bylo v tomtéž roce zajištěno nové sídlo v konventu Řádu maltézských rytířů v Lázeňské ulici blízko Karlova mostu.

V padesátých letech 20. století se stal ústav součástí nově založené Československé akademie věd a vznikly v něm dvě separátní knihovny – korejská a zvláště významná čínská, které dodnes soustřeďují knihy a periodika v příslušných jazycích. V následujících desetiletích si ústav zachovával význam nejprve zejména prostřednictvím svého ředitele, sinologa Jaroslava Průšky. Po jeho nedobrovolném odchodu v roce 1971 kvůli změně badatelského zaměření, které se přizpůsobilo ideologickým režimním požadavkům, se přenesl důraz mj. na výzkum dělnického hnutí a studium Latinské Ameriky. Ve výsledku pracovalo v ústavu více než sto zaměstnanců a knihovna zaměstnávala nejen knihovníky, ale též orientalisty, v některých případech obojí v jedné osobě. Výroční zpráva za rok 1967 například informuje, že si 12 200 čtenářů půjčilo 10 300 knih a knihovna odpověděla na 9000 dotazů o Asii a Africe.

Takové počty jsou po roce 1989 těžko představitelné; od té doby se pouze vytrvale snižují. V roce 1993 musel ředitel ústavu Svetožár Pantůček (v souvislosti s tehdejší pokus o zrušení Akademie věd) propustit třetinu zaměstnanců a po dalších redukcích se ústav stává jedním z nejmenších pracovišť Akademie věd. Nedotýká se to však knihovny, která za svůj dlouhý vývoj k roku 2014 nashromáždila 230 000 svazků tištěných knih a periodik a asi 350 rukopisných dokumentů, a stala se tak druhou největší ústavní knihovnou

Akademie věd. Rok 1993 byl pro ústav krizový nejen kvůli snižování počtu pracovníků, ale také proto, že budovu konventu dostali zpět maltézští rytíři a ústav s knihovnou se musel vystěhovat. Klíčové bylo umístění knihovny: prostory se díky Akademii věd našly ve dvou budovách jiných ústavů v Praze 8.

Knihovna obsahuje nejen úctyhodné množství svazků, ale stejně úctyhodná je i hodnota mnohých z nich. Nejstarší tištěnou knihou je *De christiana expeditione apud Sinas suscepta ab Societate Jesu* (O křesťanské výpravě mezi Číňany podniknuté Tovařstvem Ježíšovým) z roku 1615, která přináší edici a latinský překlad deníků významného jezuitského misionáře Mattea Ricciho nalezených v Pekingu v autorově pozůstalosti. Ve fondu se nachází i mnoho dalších starých tisků, které popisují historii, kulturu, památky a přírodu krajů od Osmanské říše po Kamčatku na východě a po Habeš a Núbii na jihu. Cenný je *Nouvel atlas de la Chine, de la Tartarie Chinoise, et du Thibet* vydaný v Haagu roku 1737 a připravený Jeanem-Baptiste Bourguignon d'Anville na podkladě čínského kartografického průzkumu nařazeného císařem a vedeného jezuitskými misionáři. Mapy doplněné ilustracemi zahrnují nejen území Číny

a Tibetu, ale například také Korejský poloostrov a sahají až k ostrovu Svatého Vavřince, který je v současnosti součástí Aljašky. Pozoruhodný je soubor 11 obřích svazků (73 x 55 cm) druhého vydání díla *Description de l'Égypte*, které vyšlo ve 37 svazcích v letech 1821–1830. Na monumentálním vydavatelském počínání se podílely stovky odborníků a výtvarníků. Autoři vycházeli z poznatků, jichž dosáhli během účasti na vojenském tažení Napoleona Bonaparta do Egypta v rozmezí let 1798–1801. Svazky jsou rozděleny na textové a obrazové – ty na velkoformátových rytinách zobrazují velkou šíři témat: krajiny s pyramidami, mapy, detaily architektonických památek, přírodniny ad.

Knihovna uchovává ve svém trezoru i dokumenty starší, než jsou její staré tisky. Jde například o sbírku papyrů s koptskými, arabskými, hebrejskými aj. orientálními texty. Soubor patřil papyrologu Carlu Wesselymu, který jej před svou smrtí odkázal klasickému filologu Theodoru Hopfnerovi; ten se ho roku 1934 rozhodl prodat a na 7000 řeckých papyrů se dostalo do Národní knihovny ČR; 1150 papyrů orientálních je dodnes v knihovně Orientálního ústavu. Mezi další pozoruhodné rukopisy patří například sbírka dopisů z knihovny velkovezíra, diplomata a učence Ahmada Vefika Paši (1823–1891), korespondence osmanského sultána a admirála o situaci v oblasti Egejského moře, rukopisy ze Šrí Lanky v sinhálštině, pergameny z Etiopie či rukopis Koránu s iluminacemi.

Specifický druh fondu obsahuje korejská knihovna s knihami a periodiky v korejštině. O jejím založení dokonce informoval drobný článek v *Rudém právu*

15. února 1958, v němž se píše, že knihovna „nese jméno korejského básníka Čo Ki Čchona“. Na jejím začátku stál dar několika set publikací z Korejské lidově demokratické republiky, a přestože se časem doplňovala také knihami z Korejské republiky a později už jen jimi, z odborného hlediska je poutavější severokorejská produkce. Přírůstků jejího fondu se totiž nedotkla cenzura a z celistvé řady knih, novin a časopisů lze porozumět vývoji, jímž prošla severokorejská ideologie a propaganda. Navíc mnohé severokorejské knihy nejsou dostupné nejen v zemi původu, ale je obtížné se k nim dostat i v Jižní Koreji, a tak dochází k poněkud paradoxním situacím, kdy si Korejci jezdí prohlížet korejské knihy do Prahy.

Ve stejném roce jako korejská knihovna vznikla knihovna tibetská. Jejím základním kamenem se stala sbírka tibetského buddhistického kánonu *Kandžur* a *Tandžur* rozložená do více než 300 svazků a vtištěná dřevořezem roku 1958 pomocí tiskových desek starých dvě staletí. V tibetském městě Derge ji pro Orientální ústav koupil tibetanista Josef Kolmaš a spolu s ní zakoupil i 5615 jednotlivých titulních listů tibetských spisů, vydávaných dvěma místními klášterními tiskárnami. Knihovnu doplňují různorodé tibetské rukopisy a tisky.

Všeobecnou knihovnu a tři knihovny separátní určené podle jazyka doplňuje ještě tematický fond asi 1900 svazků z osobní knihovny Johna Kinga Fairbanka (1907–1991). John K. Fairbank byl profesorem historie na Harvardské univerzitě se zaměřením na moderní dějiny Číny a před svou smrtí v roce 1991 si přál, aby anglická část knihovny připadla některé neanglofonní zemi. Jeho manželka si při rozhodování vzpomněla na J. Průšku, s nímž pojilo oba manžele přátelství, a nabídla knihovnu přes někdejšího Průškova spolupracovníka Augustina Paláta Orientálnímu ústavu. Knihy většinou o Číně 20. století často s osobními Fairbankovými vpisky tak dostaly vlastní místnost a staly se součástí knihovny roku 1994.

Listování stránkami sešitými tradiční čínskou vazbou

Dopis z roku 1819 o janinském pašovi 'Alím adresovaný kapudanu 'Alí bejovi

VŠECHNA FOTA: STANISLAVA KYSELOVÁ, AKADEMICKÝ BULLETIN

Pohled na sfingu s pyramidou ve svazku Antiquités de l'Égypte (1823)

Lu Sünova knihovna

Druhá největší knihovna v Orientálním ústavu v současnosti čítá na 60 000 svazků v čínském jazyce. Vedle knih a periodik z Čínské lidové republiky z 20. století obsahuje unikátní kroniky z 18. a 19. století a vzácné tisky staré přes 200 let.

Její počátek sahá do dubna 1949, kdy Československo navštívila čínská kulturní delegace, mezi jejímiž členy byli čelní spisovatelé a umělci, například Kuo Mo-žo, významný spisovatel a historik, zakládající předseda Čínské akademie věd a uznávaný kaligraf, Mao Tun, spisovatel a pozdější ministr kultury, básník Aj Čching, otec čínského umělce Aj Wej-weje a další. Při návštěvě Orientálního ústavu, kde se setkali s významným českým sinologem J. Průškem, byli nadšeni badatelskou a hlavně překladatelskou prací českých sinologů. Někdy během této návštěvy pravděpodobně zazněla myšlenka vytvořit oddělený čínský fond. Jaroslav Průšek myšlenku dále rozvíjel a na sklonku roku 1950 odjel jako člen československé kulturní delegace do Číny, kde

předložil návrh smlouvy na založení čínské knihovny, který byl výsledkem předchozích jednání obou stran.

Knihovna byla otevřena 24. října 1952; základem fondu se stalo kolem 2000 knih z majetku Orientálního ústavu a 27 000 knih, které byly částečně zakoupeny a částečně darovány čínskou vládou a významnými čínskými univerzitami. Nově vzniklá knihovna byla pojmenována po zakladateli moderní čínské literatury, spisovateli Lu Sünovi. V následujících letech se postupně rozrůstala; v prvním desetiletí ročně přibývalo několik tisíc knih, takže začátkem šedesátých let obsahovala asi 55 000 svazků a na 300 titulů periodik. Tento růst byl mj. výsledkem spolupráce s Pekingskou státní knihovnou a knihovnou Čínské akademie věd.

V šedesátých letech klesl roční přírůstek na několik set. Z této doby ovšem pochází jedinečná sbírka rudogardistických tiskovin, které na začátku „kulturní revoluce“ shromáždil pracovník ústavu pobývající v Pekingu. Absenci nových knih z Číny se pracovníci pokoušeli nahradit výměnami s různými zahraničními institucemi.

**Uložení
čínských knih
v Lu Sünově
knihovně**

V roce 1969 tak například výměnou s nakladatelstvím Harrassowitz získali tchajwanské vydání taoistického kánonu *Tao-cang* o 1122 svazcích a čtyřicetisvazkový tchajwanský výkladový slovník.

V sedmdesátých letech se pod vlivem normalizace akvizice téměř zastavila, knihovna ztratila stálého pracovníka, byla uzavřena pro politicky „nevyhovující“ sinology a pro cizince byla přístupná jen s nesmírnými obtížemi. Fond se rozrůstal pouze z darů a nákupů z antikvariátů, většinou z odprodeje nebo pozůstalosti sinologů. Několik cenných tisků bylo získáno z majetku dlouholetého pracovníka ústavu Timotea Pokory. V polovině této dekády dokonce hrozilo rozpuštění fondu a umístění v různých depozitářích. Nebezpečí se naštěstí za podpory všech sinologů podařilo zažehnat a roku 1981 se dokonce podařilo prosadit návrat stálého pracovníka.

V devadesátých letech obdržela knihovna tři významné dary: asi 300 titulů z knižní produkce osmdesátých let od velvyslanectví ČLR (1991), na 150 knih a 60 titulů časopisů z univerzity v Curychu (1995) a zhruba 150 knih od Ústavu Dálného východu FF UK v Praze (2001). Fondy se rozrostly také o dary významných badatelů, například Josefa Kolmaše a Augustina Paláta. Byla též obnovena akvizice časopisů, které knihovna získává koupí nebo výměnou s Čínskou národní knihovnou a univerzitami.

V říjnu 2014 bylo při Knihovně Orientálního ústavu otevřeno Tchajwanské centrum sinologických informačních zdrojů (*Taiwan Resource Center for Chinese Studies*), jehož prostřednictvím se čínské fondy každoročně rozrostou asi o 500 titulů (viz také *AB 12/2014*). Tchajwanské centrum zároveň poskytuje přístup k elektronickým informačním zdrojům, zejména fulltextovým databázím, elektronickým knihám a do databáze čínských vzácných tisků.

V roce 2014 jsme zahájili digitalizaci nejvzácnějších tisků v čele s kompletním bohatě ilustrovaným vydáním slavného románu *Putování na západ*, známého i pod názvem *Opičí král*, a kroniky okresu Tchaj-an datované rokem 1760.

Čínský knihovní fond

Obsahově knihovna soustřeďuje bohatý materiál z nejrůznějších oborů týkající se Číny. Vedle unikátní sbírky moderní literatury z let 1919–1949, která představuje téměř kompletní sbírku dobové literární tvorby, včetně literatury tzv. osvobozených oblastí, se zde nacházejí tituly klasické literatury, odborné publikace o lidové slovesnosti, populární a klasické literatuře,

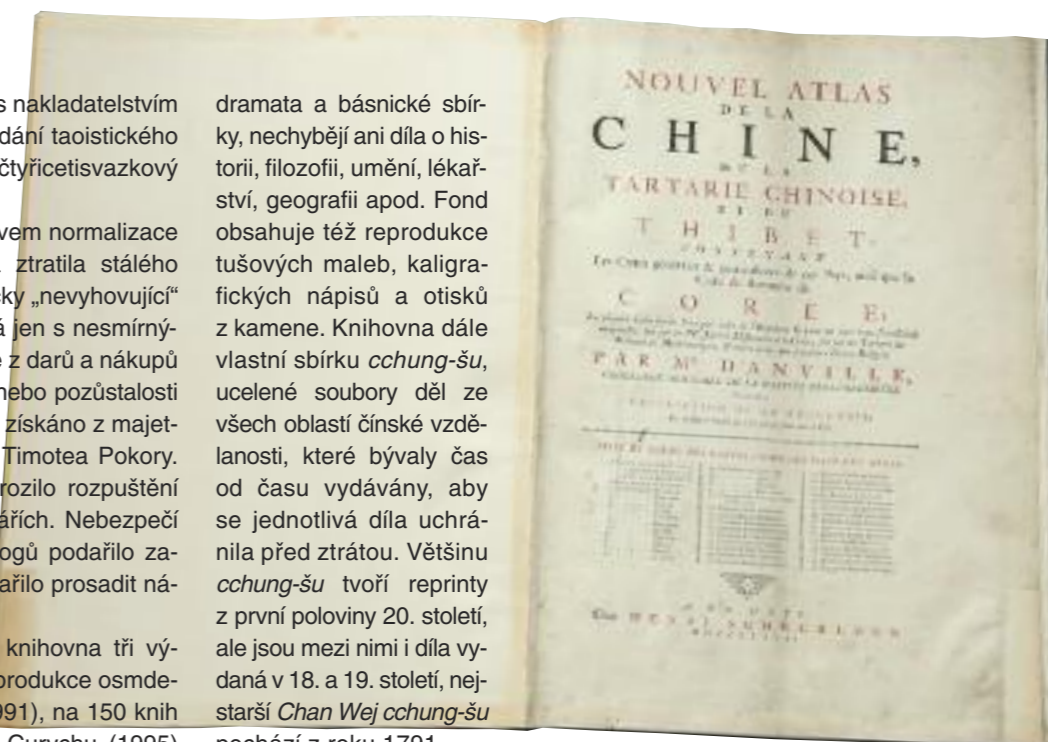
dramata a básnické sbírky, nechybějí ani díla o historii, filozofii, umění, lékařství, geografii apod. Fond obsahuje též reprodukce tušových maleb, kaligrafických nápisů a otisků z kamene. Knihovna dále vlastní sbírku *cchung-šu*, ucelené soubory děl ze všech oblastí čínské vzdělanosti, které bývaly čas od času vydávány, aby se jednotlivá díla uchránila před ztrátou. Většinu *cchung-šu* tvoří reprinty z první poloviny 20. století, ale jsou mezi nimi i díla vydaná v 18. a 19. století, nejstarší *Chan Wej cchung-šu* pochází z roku 1791.

Pozoruhodná je i šanghajská ediční řada *Wan-jou wen-kchu*, v níž v letech 1929–1937 vycházely mj. překlady západní odborné a krásné literatury – od filozofů (Aristotelés, Platón, R. Descartes, F. Nietzsche, B. Russel) přes beletrii (Homér, A. Dumas, J. Verne) po moderní pojednání o matematice, fyzice a chemii.

Další významný soubor představuje dar Pekingské knihovny z roku 1961: 224 „místních kronik“, čínsky *ti-fang-č'*, jedinečný zdroj historiografických, bibliografických a epigrafických informací. Může se pochubit třemi z 15 nejvýznamnějších kronik dostupných v evropských knihovnách; navíc 115 titulů patří k evropským unikátům, které nejsou uvedeny v katalogu 1434 kronik dostupných v evropských sbírkách francouzského sinologa Yvese Hervoueta.

Lu Sünova knihovna přirozeně obsahuje i překlady české a slovenské literatury do čínštiny. Většina publikací náleží do období rozkvětu československo-čínských vztahů v padesátých letech 20. století. Nechybějí mezi nimi překlady Jana Nerudy, Boženy Němcové, Aloise Jirásky, Karla Čapky, Karla Hynka Máchy, Vítězslava Nezvala, Jaroslava Haška, Ivana Olbracht, Julia Fučíka nebo třeba Michala Viewegha.

JAN LUFFER a VERONIKA DANEŠOVÁ,
Orientální ústav AV ČR, v. v. i.

Titulní strana slavného atlasu *Nouvel atlas de la Chine, de la Tartarie Chinoise, et du Thibet (1791)*

ELI-BEAMLINES v druhé fázi realizace

VŠECHNA FOTA: STANISLAVA KYSELOVÁ, AKADEMICKÝ BULLETIN

Za účasti významných zahraničních hostů byla 19. října 2015 v Dolních Břežanech otevřena budova laserového výzkumného centra ELI-Beamlines. Oficiálně tak skončila první fáze realizace projektu s mezinárodním významem. „Přestože cesta k otevření ELI-Beamlines byla dlouhá, stále se nacházíme teprve na začátku úžasných objevů,“ konstatoval předseda AV ČR prof. Jiří Drahoš, který rovněž připomněl, že právě před rokem se otevřelo naproti stojící a již funkční laserové centrum HiLASE.

ELI-Beamlines, jehož vybudování zajišťuje Fyzikální ústav AV ČR, sestává ze čtyř laserových systémů fungujících ve vzájemné součinnosti. Unikátní propojení umožní nové typy experimentů. Lasery s označením L3 a L4 mají být nejvýkonnějšími zařízeními svého druhu na světě – L3 bude mít nejvyšší průměrný výkon, L4 nejvyšší špičkový výkon. FZÚ AV ČR se věnuje technologickému vývoji příslušných laserů: L1 pro ELI-Beamlines se celý staví v Česku, L2 zčásti, pro L3 se zde staví kompresory PW, respektive 10 PW pulsů a elektronika. Tyto patrně nejrozsáhlejší fyzikálně technologické aparatury dosud vyvíjené v ČR jsou světovým unikátem. Lasery vyvíjené ve FZÚ AV ČR jsou určeny pro průmyslové a medicínské aplikace, pro účinné obrábění a nanostrukturování materiálů nebo pro metrologii multivrstvé rentgenové optiky. Ústav se podílí i na přípravě nových laserových systémů v rámci projektu laserového centra HiLASE (viz také AB 3/2015), které bylo otevřeno v loňském roce, a zaměřuje se na vývoj a testování špičkových laserů s vysokou opakovací frekvencí a laserových technologií nové generace. Nikoli náhodou proto zařízení HiLASE

stojí v těsné blízkosti budovaného ELI-Beamlines, které samo o sobě sestává ze složité soustavy laserových, optických, vakuových a elektronických systémů a pod-systémů, jež mají zprostředkovat přelomové výsledky v oblasti molekulárních, biomedicínských a materiálových věd. Nesmírně krátké a vysoce intenzivní pulzy generované laserovými systémy ELI-Beamlines poskytnou platformu pro mnohé programy základního výzkumu: studium interakcí laserového záření s hmotou v zatím neprobádané oblasti intenzit, zkoumání vlastností hmoty v extrémních podmínkách, pod vlivem velkých tlaků a teplot atd. (Podrobněji v rozhovoru *Laserová technologie a Gérard Mourou – AB 6/2015*).

Klub vědeckých novinářů ve spolupráci s redakcí *Akademického bulletinu* a FZÚ AV ČR pozval na obě pracoviště zahraniční vědecké novináře, kterým starosta Dolních Břežan Ing. Věslav Michalík představil též koncepci rozvoje obce i blízkého regionu v rámci projektu STAR. Aby si novináři mohli zařadit laserový výzkum v České republice do celkového kontextu, navštívili rovněž areál AV ČR na Ládví – pracoviště PALS, Tokamak (obě ÚFP) a laserové laboratoře FZÚ.

Vědecká témata ELI Beamlines jsou rozdělena do šesti výzkumných programů (viz <http://www.eli-beams.eu/cs/vyzkum/>). První z nich *Lasery pro generaci repetičních ultrakrátkých pulzů a o výkonech násobků petawattů* zahrnuje především vědecké a inženýrské návrhy laserového systému a jeho jednotlivých složek, jejich vývoj, testování a optimalizaci. Výzkumný program 2 – *Rentgenové zdroje čerpané ultrakrátkými laserovými pulzy* – se zaměřuje na vývoj nových, vzájemně komplementárních rentgenových zdrojů, které umožní mj. studovat rychlé děje odehrávající se v časových škálách v řádu molekulárních a atomových vibrací, například ultrarychlé reakce a přechodové jevy ve fyzice či v biochemii. Třetí výzkumný program *Urychlování částic pomocí laserů* má za cíl vývoj a realizaci pokročilých zdrojů laserem urychlených elektronů, protonů a iontů emitovaných v unikátním energetickém rozsahu pro řadu praktických aplikací, mezi nimiž má být i vývoj levných protonových zdrojů pro léčbu rakoviny. Výzkumný program číslo 4 cílí na *Aplikace v molekulárních, biomedicínských a materiálových vědách*, pátý míří do oblasti *Fyziky plazmatu a vysokých hustot energie* a bude zkoumat unikátní stavy hmoty. Šestý program *Exotická fyzika a teorie* se bude věnovat čistě kvantově elektrodynamickým procesům, jež se vyskytují v přítomnosti extrémně vysokých laserových polí.

Jak vysvětluje vedoucí oddělení experimentálních programů ELI-Beamlines dr. **Georg Korn**, experimenty možná odhalí, jak rozbít vakuum pomocí ultra-intenzivních laserových pulzů nebo přispějí k pochopení některých astrofyzikálních jevů a tím k lepšímu porozumění vesmíru jako takovému.

Jako laikovi mi není jasné, jak chcete pomoci vysoce výkonných laserů testovat vakuum, existenci neznámé hmoty ve vesmíru a podobně...

Rozbít vakuum je tak trochu dávný sen fyziků, protože na první pohled by se mohlo zdát, že vakuum se skládá z ničeho. To však není pravda, vakuum není nicota: existují různé teorie o existenci tzv. virtuálních částic ve vakuu, které se mohou „zhmotnit“, „materializovat“, když vakuum ionizujete. V zásadě jde o sen lidstva, vytvořit – dá se říct – hmotu z ničeho, kde ono nic je vakuum. K tomu jsou ale potřeba extrémně intenzivní laserové pulzy, což je značný problém. My se budeme snažit krok za krokem a různými metodami postupovat k intenzitám, které nám dovolí zahlédnout a testovat strukturu vakuu.

Zní to bezesporu zajímavě, ale můžete podrobněji popsat, jak lze využít laserů k „rozbití“ vakuu, co s nimi budete konkrétně dělat?

V zásadě to vypadá následovně: laser má vysokou intenzitu, když ho soustředíte na extrémně malou plošku. V nesmírně malém prostoru tak vytvoříte extrémně silná elektrická pole – a právě ona mohou „rozbit“ vakuum. Podobně jako když při bouři blesk protne atmosféru. Takže velmi silným elektrickým polem ionizujete, jako by „osvobodíte“ částice – elektrony, pozitrony – z vakuu. To už ale zacházíme hodně daleko, co se týče cílů ELI. Právě budujeme a chystáme se využívat zařízení pro širokou škálu nejrůznějších uživatelů, například pro odborníky v oblasti materiálových věd, kteří budou hledat nové materiály a snažit se o lepší pochopení jejich vlastností. Usilujeme o dokonalejší zobrazování a poznávání biologických vzorků či o řešení medicínských problémů pomocí velmi

Laserové centrum ELI-Beamlines otevřely osobnosti vědecké i politické sféry.

Ceremoniálu v Dolních Březanech se zúčastnilo mnoho zahraničních hostů.

pokročilých rentgenových zdrojů čerpaných ultrakrátkými laserovými pulzy nebo prostřednictvím protonových zdrojů. Jedná se o problémy takřka více spojené s „reálným světem“ než rozbíjení vakua. Samozřejmě, že máme i tyto velké vědecké cíle, ale dnes řešíme spoustu dalších otázek důležitých pro zkvalitnění života společnosti. ELI-Beamlines byl postaven nejen pro „vysokou vědu“, ale také pro praktické aplikace umožňující lépe porozumět řadě běžných problémů, zlepšit lidské zdraví a usnadnit život společnosti jako celku.

Uvedl jste, že lasery ELI-Beamlines mohou být využity i v biologických výzkumech – můžete zmínit několik příkladů?

Jistě, jsou různé. Teď se snažíme připravit pokusy zkoumající, jestli dokážeme velmi přesně zobrazovat určité biologické molekuly, abychom poznali například jejich trojrozměrné prostorové uspořádání a chování v konkrétních reakcích: třeba jak se skládají proteiny – což je velice důležité, protože funkčnost proteinů definuje jejich prostorová konfigurace. Snažíme se tedy k těmto účelům vytvořit nástroje, jejichž pomocí bychom mohli dotyčné jevy přímo pozorovat a detailněji poznat, co se děje v dané biomolekule, k jakým procesům tam dochází. Tato část výzkumu je značně rozsáhlá a velmi komplikovaná, ale těšíme se, že budeme moci sledovat dané procesy a objekty v reálném čase pomocí laserů, které stavíme.

S vysokými očekáváními spojuje ELI-Beamlines také prof. **John Collier**, ředitel Central Laser Facility při Rutherford Appleton Laboratory ve Velké Británii, člen Mezinárodního vědeckého poradního výboru pro ELI.

Jaké vědecké cíle této infrastruktury považujete za stěžejní?

Vysokoenergetické lasery už zde máme několik desetiletí a vždy to byla velká zařízení pevně spojená se základním výzkumem. V posledních letech si však lidé začali uvědomovat, že mají také značný inovační a aplikační potenciál. Dají se konfigurovat tak, že vytvářejí velmi jasné zdroje rentgenového záření, elektronů, protonů atd. využitelné v průmyslu i pro potřeby

společnosti obecně. Projekt ELI-Beamlines zde v České republice je tak speciální právě tím, že byl záměrně zkonstruován způsobem, díky němuž bude vědecký nástroj kdysi určený k poněkud odtažitým účelům nacházet i široké praktické využití například pro zobrazování v lékařství a v průmyslu. Zdroje s požadovanými vlastnostmi se nedají vytvořit žádným konvenčním způsobem. Jsem proto přesvědčen, že stojíme na počátku doslova revolučních poznatků a postupů.

Jaká oblast výzkumu vás zajímá nejvíce?

Mezi strhující otázky patří schopnost laserů urychlovat částice, zejména elektrony. Je pravda, že je už urychlujeme více než sto let, od jejich objevu; vybudovali jsme rozsáhlé systémy – cyklotrony atd. – ke generování rentgenového záření využívaného v mikroskopii, při zkoumání struktury molekul léků atd. Lasery dokážou vytvářet podobně energetické elektrony, které se posléze dají využít pro generování záření rentgenového nebo gama, ale pomocí zařízení, jež jsou potenciálně přenosná, přemístitelná. Neříkám, že je budeme mít hned zítra, ale pokrok dosažený v potřebném směru v minulém desetiletí je značný. Nejen ELI, ale i moje domovská instituce, Rutherford Appleton Laboratory, se aktivně zapojuje do využití těchto zdrojů k zobrazování s vysokým rozlišením, ať už v průmyslu nebo v medicíně. Velmi vzrušující možnosti se podle mého názoru nabízejí v oblasti vysokoenergetických protonů a iontů, jež by v náležitém čase mohly najít uplatnění v onkologii při léčbě nádorových onemocnění; aplikace se zjevně rýsují též ve sféře bezpečnosti – například pro rychlou kontrolu nákladních automobilů a jejich nákladů na hranicích atd.

Co se týče urychlování částic pomocí laserů – výhoda je pouze v tom, že taková zařízení mohou být mnohem menší než klasické urychlovače, nebo mají i jiné přednosti?

Mají dvě zásadní výhody: první je opravdu velikost – dají se v principu vyvinout lasery rozumných rozměrů, které se vejdu do laboratoře, na univerzitu, do nemocnic atd.; jinak byste ke stejným účelům potřebovala celé specializované vědecké ústavy. Jde tedy o podstatné zmenšení. Druhou výhodou je skutečnost, že lasery mohou vytvářet zdroje s takovými vlastnostmi, jakých by se nedalo dosáhnout v konvenčních zařízeních. Nevytvírají se tedy pouhá doplňující, alternativní technika, ale vytváří se něco nového, nerealizovatelného tradičním způsobem. Považuji to za velice vzrušující – zejména vzhledem k ultrakrátkým a vysoce intenzivním svazkům se supervysokým jasem. Takže podstatná je velikost, kompaktnost a vlastnosti těchto laserových zařízení ve srovnání s konvenčními zdroji. ■

MARINA HUŽVÁROVÁ a JANA OLIVOVÁ

Inaugurace Platformy CEFRES

Velvyslanec Francouzské republiky v Praze Jean-Pierre Asvazadourian, rektor Univerzity Karlovy prof. Tomáš Zima a předseda Akademie věd ČR prof. Jiří Drahoš zahájili česko-francouzskou platformu výzkumu v humanitních a společenských vědách CEFRES (Centre français de recherche en sciences sociales), která nově spojuje akademické instituce a Francouzský ústav pro výzkum ve společenských vědách.

O sobnosti české vědy a vzdělanosti se sešly 7. října 2015 v budově AV ČR na pražské Florenci, v níž bude CEFRES sídlit a kde zpřístupní svou knihovnu. Jak zdůraznil Jean-Pierre Asvazadourian, čtenáři, kteří se zajímají o rozvíjení vědecké a intelektuální výměny mezi Francií a střední Evropou, v ní mohou nahlížet do více než 6000 děl, která francouzský ústav během 24 let získal.

Platforma CEFRES, jež vznikla v návaznosti na smlouvu z 21. listopadu 2014 mezi UK, AV ČR, francouzským Národním centrem pro vědecký výzkum (CNRS) a Francouzským velvyslanectvím v České republice, spočívá na paritním principu a podporuje společnou vzdělávací, výzkumnou i publikační činnost. Její aktivity se zakládají na dialogu mezi jednotlivými disciplínami a spolupráci ve střední Evropě se záměrem dosáhnout výraznějšího začlenění do evropského výzkumného prostoru. Novou výzkumnou politiku zahájil CEFRES se svými partnery a zároveň za podpory vědeckých aktivit spojujících vědce z Francie a země Visegrádské čtyřky. Součinnost s CEFRES ocenil i předseda AV ČR prof. J. Drahoš; těší ho, že se právě jeho domovská instituce stala hostitelkou významného institutu: „Je to důkaz, že naše pracoviště představují respektované akademické prostředí pro další rozvoj mezinárodní spolupráce.“

Platforma CEFRES zajišťuje společné vědecké programy, podporuje další rozvoj mladých vědeckých pracovníků a šíří společné vědecké práce. Její fungování zabezpečuje Řídící výbor, který tvoří zástupci zmíněných partnerských institucí. Jeho členy jsou mj. místopředseda AV ČR dr. Pavel Baran, členka Akademické rady AV ČR dr. Tatána Petrasová, ředitel Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR dr. Oldřich Tůma či zástupce ředitele Ústavu pro českou literaturu AV ČR Mag. Dr. Michael Wögerbauer.

Otevření nových prostor 8. října doprovázela ve Vlasteneckém sále Karolina v Praze inaugurační přednáška *Aktér mezi dispozicemi a kontexty jednání:*

promýšlení jednoty humanitních a společenských věd francouzského sociologa Bernarda Lahira; profesor sociologie na École normale supérieure v Lyonu a zástupce ředitele Centra Maxe Webera se ve své práci zabývá školními nezdravými a úspěchy nižších sociálních vrstev a jejich způsoby osvojování písma, historií funkční negramotnosti, kulturními praktikami

FOTO: STANISLAVA KYSELOVÁ, AKADEMICKÝ BULLETIN

Francouzů, životními a tvůrčími podmínkami spisovatelů, dílem Franze Kafky nebo také dějinami vztahů mezi uměním a západní dominancí. Jeho práce vedla k definování teorie jednání, jež brala v úvahu nejen „dispozice“ jedince, ale i „kontext“ jeho prostředí. Tato úvaha přispěla, na základě konceptu „sociálních her“, ke specifikování a diferencování teorií sociálních polí a *habitu*, které rozvinul Pierre Bourdieu. Zároveň přináší epistemologickou úvahu o sociálních vědách a jejich sociálních funkcích. Bernard Lahire je také otevřeným zastáncem výuky společenských věd na základních školách (*L'Esprit sociologique*, 2005). ■

Při otevření knihovny CEFRES v budově AV ČR na pražské Florenci promluvil i francouzský velvyslanec Jean-Pierre Asvazadourian.

LUDEK SVOBODA

TROJLÍSTEK PODZIMNÍCH VÝSTAV

Ačkoli se názvy i jména představitelů v minulosti již mnohokrát proměnily, myšlenky a ideály pěstovat vědu, výzkum i umění přetrvávají od konce 19. století, kdy vznikla s podporou architekta a stavitele Josefa Hlávky nejstarší předchůdkyně Akademie věd ČR. Celoroční oslavy 125. výročí založení České akademie věd a umění pokračovaly nejprve i v podzimním čase, a tak se na konci září a v říjnu představily veřejnosti rovnou tři tematické výstavy, na nichž badatelé z pracovišť AV ČR spolupracovali s Národní technickou knihovnou, Národním muzeem a Národní galerií.

Cesty mohou být rozličné

Tuto výstavu připravil Geofyzikální ústav AV ČR ve spolupráci s občanským sdružením Archiv výtvarného umění v Galerii Národní technické knihovny v pražských Dejvicích. Další z výročních akcí bilancuje výstavní činnost badatelských ústavů Akademie věd

(respektive Československé akademie věd) v období od vzniku ČSAV v padesátých letech minulého století až do současnosti. Jak při vernisáži 30. září 2015 uvedl dr. Aleš Špičák z GFÚ AV ČR, název výstavy dokládá, že impulzy k jejich pořádání v akademických ústavech byly a jsou různé: „V šedesátých a sedmdesátých letech minulého století se tak stávalo z podnětu výtvarníků, kteří nemohli vystavovat na veřejných místech a hledali alternativní prostory, kde by se mohli předvést.“ Mezi nejznámější patří výstavy Ústavu makromolekulární chemie, jejichž tradice trvá bez přerušení již od sedmdesátých let. V čase normalizace zde návštěvníci viděli díla velkých jmen českého výtvarného umění, což připomněl i prof. Pavel Janoušek. „Má vzpomínka je spjatá s osmdesátými lety, kdy se v budově ústavu na Petřínách pravidelně konaly povinné přednášky marxismu-leninismu pro aspiranty; některé z nich mi svou absurditou dodnes zůstaly v hlavě. Nedovedete si představit, jak osvěžující bylo po takových hostinách ducha vyjít na chodbu a na ní se setkávat s uměleckými díly, která jako by se pohybovala ve zcela jiném čase a prostoru,“ přiblížil tehdejší atmosféru člen Akademie rady AV ČR, který dále vyzdvihl, že výstava svým titulem symbolicky naznačuje, že symbióza vědy a umění nezanikla

a pokračovala i poté, co se ČAVU na počátku padesátých let přerodila v Československou akademii věd – tedy v instituci, která již ztratila povinnost umělecké obory pěstovat: „Důkazem je, že se mezi vědci našli a dodnes nacházejí lidé, kteří mají vnitřní potřebu se s uměním konfrontovat a tedy také otevírat prostory svých ústavů (nikoli náhodou převážně přírodovědných) aktuální výtvarné tvorbě.“

Výstavy se příležitostně konaly i na jiných vědeckých pracovištích jako například v Mikrobiologickém ústavu nebo Ústavu teorie informace a automatizace. V současnosti se pravidelně pořádají v prostorách AV ČR na Národní třídě či ve spořilovském Geofyzikálním ústavu. A právě zdejší cyklus *Setkávání* se stal bezprostředním impulzem k bilanční expozici, na které se představily sochy Kurta Gebauera, Věry a Vladimíra Janouškových, Stanislava Judla, Karla Nepřaše, Jiřího Žlebka, Olbrama Zoubka, svitky Josefa Hampla, Olgy Karlíkové, Václava Stratila, Miloše Šejna, obrazy Čestmíra Kafky, Aleše Lamra, Jiřího Načeradského a Jiřího Sopka, díla účastníků zakázané výstavy *Konfrontace* z roku 1978 (Michael Rittstein, Václav Bláha, Petr Kouba), práce výtvarníků vystavujících v GFÚ (Zdeněk Sýkora, Marie Blabolilová, Pavel Rudolf, Inge Kosková, Jindřich Růžička, Jiří Lindovský, Jan Kubíček, Jindřich Zeithamml) a v ÚMCH (Jonáš Czesaný, Ladislav Jezbera, Martin Zet, Dagmar Šubrtová). Vystaveny byly i fotografie z instalací Hany Hamplové a Blanky Lamrové a dokumentace z Archivu výtvarného umění.

Expozici doprovodil sborník s úvahami o vědě a umění v textech fyzika Blaisa Pascala, medailonech Jana Nerudy a ve dvou textech současných. Obsahuje též profily ústavů AV ČR, jež vědeckému prostředí i veřejnosti zprostředkovávají poznání nejnovějších děl výtvarného umění; součástí jsou rozhovory s osobnostmi, které výstavy připravovaly, soupisy expozic a obrazová dokumentace. Výstava *Cesty mohou být rozličné* byla přístupná do konce října.

Věda – národ – dějiny

K trojlístku podzimních akcí náleží i výstava *Věda – národ – dějiny*, kterou se Akademie věd navrací do Národního muzea. První slavnostní zasedání České akademie věd a umění se totiž v roce 1891 uskutečnilo v tehdy nové budově Muzea Království českého v Praze – tedy v sousední, rekonstruované historické budově Národního muzea, jak zmínil při vernisáži 15. října 2015 jeho generální ředitel dr. Michal Lukeš. Výstava samozřejmě neprezentuje pouze historii Akademie věd, ale i její

současnost – tedy činnost jejích humanitních a společenských ústavů přispívajících k životu soudobé společnosti. V podobném duchu hovořil i autor koncepce této části výstavy dr. Antonín Kostlán z Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, který mj. zdůraznil, že zatímco předchozí expozice se věnovaly spíše technickým a biologickým oborům, tato představuje práci pracovišť třetí vědní oblasti.

Výstava zpřístupňuje vedle vzácných historických exponátů, jako jsou například unikátní ukázky korespondence Jana Amose Komenského, partitura *Symfonie č. 8* skladatele Antonína Dvořáka, služební průkaz Zdeňka Nejedlého z roku 1952 nebo diplomy Nobelových cen udělené Jaroslavu Heyrovskému a Jaroslavu Seifertovi, též unikátní 3D animaci lidí z dávné minulosti. Právě spojení dvou českých Nobelových cen považuje za vrchol historické části výstavy její autor doc. Martin Franc z Masarykova ústavu a Archivu AV ČR.

Samostatná expozice *Grammatyka Česka* představuje vývoj gramatik češtiny, a jak upřesňuje její autor dr. Ondřej Koupil z Ústavu pro jazyk český AV ČR, shrmažďuje 25 nejdůležitějších tisků mluvnice od 16. do 19. století. Veřejnosti se tak ukazuje nepřerušovaný vývoj mluvnice češtiny od tzv. náměšťské mluvnice k Janu Gebauerovi, tvůrci i v současnosti užívaných příruček. Pozoruhodné informace se lze dozvědět také prostřednictvím propojení s QR kódy a elektronickou studovnou starých mluvnice ve *Vokabuláři webovém*, který od roku 2006 zpřístupňuje textové, obrazové a zvukové zdroje poznání historické češtiny – viz <http://vokabular.ujc.cas.cz/moduly/mluvnice>.

Výstava *Věda – národ – dějiny* v Nové budově Národního muzea je přístupná do 10. ledna 2016.

Zleva:
Ondřej Koupil
z Ústavu
pro jazyk český
AV ČR,
předseda AV ČR
Jiří Drahoš,
ředitel
Národního muzea
Michal Lukeš,
Tereza Petáková
a **Marek Junek**
z těžce instituce

Smysl pro umění

Stejnomená výstava v Salmovském paláci Národní galerie v Praze představuje díla členů České akademie věd a umění, které sdružovala od svého založení v roce 1890 až do roku 1952 – kromě vědců také výtvarné umělce, literáty a hudebníky. Nejvýznamnější

umělecké výkony tehdejší doby oceňovali zástupci ČAVU každoroční premií, a právě díla, jejichž prestiž akademické ceny podpořily, jsou od 23. října 2015 přístupná veřejnosti. *Smysl pro umění* tak názorně předvádí proměnu, kterou česká kultura prošla od konce 19. století až do začátku druhé poloviny století dvacátého. Mezi oceněnými výtvarnými umělci nalezneme Vojtěcha Hynaise, Mikoláše Alše, Hanuše Schwaigera, Beneše Knúpfera, Josefa Václava Myslbeka, Františka Kupku, Vojtěcha Preissiga, Josefa Ladu, architektky Kamila Hilberta, Josefa Havlíčka, Karla Honzika nebo Josefa Gočára, kteří patří k ikonickým tvůrcům české kultury. Několik z oceněných prací zůstalo v majetku Akademie věd, avšak většina se rozptýlila do jiných institucí i soukromých

Historii cen přiblížila na vernisáži autorka výstavy a členka Akademické rady AV ČR dr. Tatjana Petrasová z Ústavu dějin umění AV ČR, která vyzdvihla, že současné umění se podporuje spíše formou cen a stipendií pro začínající a mladé umělce: „Ceny, které Česká akademie věd a umění udělovala v letech 1891–1951, znamenaly něco jiného. Přicházely jako vyjádření společenského uznání umělcům známým a zavedeným, zpočátku za dílo vzniklé v posledním roce a později jako uznání za dosavadní či celoživotní dílo. Nositeli cen se mohli stát pouze členové IV. třídy ČAVU nebo tvůrci, které tito členové navrhli.“

Ačkoli se výstava zaměřuje především na díla výtvarná, pro naznačení dobového uměleckého kontextu připomíná i oceněná díla hudební a literární: například vedle nahrávek vítězných skladeb Anto-

nína Dvořáka, Leoše Janáčka také texty básnické, prozaické a dramatické jako Horův *Jan Houslista*, Jiráskův *F. L. Věk*, Havlíčkův *Neviditelný* nebo Vrchlického *Hypodamie*. Zároveň představuje filmové a zvukové dokumenty, které ČAVU pro uchování kulturní paměti pořídila. Diváci si vyslechnou záznamy hlasů Jiřího Karáskela z Lvovic, Růženy Jesenské, Viktora Dyka nebo Jaroslava Hilberta pořízené v roce 1929, zhlédnou unikátní filmové záběry členů Akademie – hudebního skladatele Josefa Bohuslava Foerster a Vítězslava Nováka, spisovatelů F. X. Svobody, F. S. Procházky, Rudolfa Medka, Boženy Vikové-Kunětické a Gabriely Preissové, natočené na počátku 30. let 20. století.

Závěrem připomeňme, že zánik cen a podpor České akademie věd a umění v roce 1952 souvisel s reorganizací za předsednictví historika, muzikologa a politika Zdeňka Nejedlého (1878–1962). Zrušení IV. třídy bylo totiž důsledkem komunistické politiky Československa i představ Z. Nejedlého, které se formovaly na základě jeho předválečných názorů o principu lidovosti.

Výstavu *Smysl pro umění*, kterou lze navštívit do 10. ledna 2016, doprovázejí komentované prohlídky, přednášky a diskuse s osobnostmi AV ČR či výtvarná dílna pro děti a jejich rodiče – více na www.avcr.cz. ■

LUDĚK SVOBODA

O historii cen ČAVU hovořila autorka výstavy a členka Akademické rady AV ČR Tatjana Petrasová z Ústavu dějin umění AV ČR

Akademická rada na 33. zasedání 6. října 2015

Schválila

■ přidělení finančních prostředků na podporu žádostí o *Fellowship Josefa Dobrovského* pro zahraniční badatele v rámci druhé výzvy roku 2015;

■ přidělení investičních prostředků na přístrojové vybavení pro rok 2016;

■ úkony a postupy doporučené Majetkovou komisí AV ČR ve věci nakládání s nemovitým majetkem, pořízení přístrojů a založení spin-off firmy podle zápisu z jejího 28. zasedání konaného 29. září 2015;

■ přípravu výběrového řízení na ekonomický informační systém v AV ČR.

Souhlasila s rozdělením dotací na podporu vědecké a vědecko-populární literatury.

Jmenovala

■ Mgr. Jana Boháčka místopředsedou Dozorčí rady Masarykova ústavu a Archivu AV ČR, v. v. i.,

s účinností od 7. října 2015 na pětileté funkční období, tj. do 6. října 2020;

■ Komisi pro energetiku AV ČR.

Doporučila předsedovi AV ČR, aby

■ udělil čestnou medaili Za zásluhy o Akademii věd ČR Ing. Janu Štursovi (Ústav jaderné fyziky AV ČR, v. v. i.);

■ jmenoval Komisi pro hodnocení odborné činnosti Knihovny AV ČR, v. v. i., za období 2010–2014 a Komisi pro hodnocení odborné činnosti Střediska společných činností AV ČR, v. v. i., za období 2010–2014.

Vzala na vědomí

■ zprávu o dosavadním průběhu hodnocení výzkumné a odborné činnosti pracovišť AV ČR za léta 2010–2014;

■ informace o postupu přípravy koncepce činnosti Akademie věd České republiky;

Vybrané výsledky činnosti Akademie věd ČR v roce 2014 a 2015

Akademie věd ČR vydala soubor vybraných výsledků v oblasti vědeckých výzkumů ve všech vědních oborech, jehož rozšířenou verzi naleznete na <http://abicko.avcr.cz>. Publikace seznamuje se současnými směry výzkumů, nastiňuje cíle vědeckých center a infrastruktur, jakož i úkoly a záměry *Strategie AV21*. Pozornost věnuje také spojení vědy s praxí, transferu technologií a uvádí příklady aplikací výsledků výzkumu v průmyslu i běžném životě. Představuje mezinárodní i regionální spolupráci, součinnost se subjekty veřejného života a se školami. Podrobněji seznamuje též s vědci, kteří v roce 2014 získali za vynikající výsledky vysoká ocenění. Z letošních výstupů si všimá nejen výzkumu, ale také společensky orientovaných aktivit včetně akcí k 125. výročí České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, předchůdkyně dnešní Akademie věd ČR. Součástí publikace jsou resumé jednotlivých kapitol v anglickém jazyce. ■

red

MAKING ANTHROPOLOGY MATTER

Osobnosti evropské antropologie ve vile Lanna

European Association for Social Anthropologists (EASA) jako jedna z nejdynamičtějších světových antropologických asociací a Etnologický ústav AV ČR spojily své osudy již několikrát. Připomeňme, že pracovníci EÚ AV ČR byli jedni z prvních členů organizace po jejím založení v roce 1989 a druhá bienální konference EASA se konala v Praze (1992) za předsednictví Kirsten Hastrup a účasti v současnosti již legendárních osobností, jakými byli například Ladislav Holý nebo Ernest Gellner.

VŠECHNA FOTA: STANISLAVA KYSELOVÁ, AKADEMICKÝ BULLETIN

Setkání v Lannově vile zahájil předseda Evropské asociace pro sociální antropologii (EASA) Thomas Hylland Eriksen; vpravo na snímku místopředsedkyně EASA Hana Červinková z Etnologického ústavu AV ČR a ředitel téže instituce Zdeněk Uherek.

Za takové situace bylo celkem přirozené, že se členem výkonného výboru EASA stal tehdejší zástupce ředitele ústavu Václav Hubinger a že pilotní texty z první bienální konference v portugalské Coimbre vyšly v časopise *Český lid: Etnologický časopis* v některých případech dříve než ve světových periodikách v angličtině.

V současnosti má EASA 1580 členů; v jejím čele stojí legendární osobnost Thomas Hylland Eriksen a místopředsedkyní je Hana Červinková z EÚ AV ČR, která přednáší na univerzitě ve Wroclawi a univerzitách v USA. Příjemné prostředí Prahy a vily Lanna, kterou zahraniční antropologové znají z pravidelných celoevropských setkání nad problematikou urbánní antropologie, sociálních transformací nebo antropologické reflexe současnosti, se stalo dějištěm *General Assembly EASA*, které je druhou nejvýznamnější pravidelnou událostí v životě asociace. Koná se vždy v roce, kdy se neorganizuje bienální konference (příští bude v Miláně, 2016), v podobě zasedání výkonného výboru s navazující diskusí se členy asociace. Ačkoli má komornější ráz než bienální konference, je neméně důležité; co *General Assembly* zpravidla předjedná, to se na bienální konferenci nebo *per rollam* schválí. Motivačně pro setkání členů EASA působí konference nebo seminář, které *General Assembly* doprovází, neboť setkání exekutivy přitahuje k diskusi

členskou základnu probíranými tématy i tím, že v exekutivě zasedají vrcholné osobnosti z oboru, s nimiž by se za jiných okolností členové stěžili ve vzájemné diskusi setkali. Letošní *General Assembly* bylo o to pozoruhodnější, že jsme mohli s podporou *Strategie AV21* pozvat větší počet významných osobností a připravit důstojné konferenční prostředí. Vedle Thomase H. Eriksena se setkání zúčastnila například slavná oxfordská romistka Judith Okely, význačná ekonomická antropoložka Susana Narotzky, vynikající analytik středoevropského dění Michal Buchowski nebo norská antropoložka zaměřená na českou společnost Haldis Haukanes a mnozí další. Uzavřená jednání výkonného výboru se odehrávala v knihovně Kabinetu hudební historie Etnologického ústavu AV ČR, která je od Lannovy vily vzdálená jen několik minut chůze; veřejnosti přístupný dvoudenní seminář poté ve vile.

Pracovní část zahájily dvě přednášky. Vystoupení Thomase H. Eriksena nejprve v obecné rovině ukázalo, že antropologie, byť akademická disciplína, vznikala jako věda k řešení praktických otázek s poznáváním mimoevropského světa i evropské jinakosti. Jak je ale v humanitních vědách časté, přesto nezbyvá než přesvědčovat o jejím přínosu, neboť přináší měkká data, je reflexivní, vystavěná na kritickém myšlení, obhajobě humanity a problematizování zdánlivě přímočarých řešení. Její metodologie budí ve společnosti podezřívavost: dlouhodobé pobyty v terénu, pomalý sběr dat, podrobné minuciózní prozkoumávání toho, co se zdá na první pohled zřejmé. Je třeba společnost výsledky přesvědčit, že právě touto cestou lze dospět k hlubokým souvislostem, pochopit svět z pohledu aktérů, dekonstruovat stereotypní pohledy, a tak konkurovat například sociologii, jejíž sběr dat je rychlejší. Thomas H. Eriksen ukázal, že i v Norsku dochází v antropologii

k diskusi, jak ještě efektivněji, kvalifikovaně vstupovat do současného dění a jak uplatnit antropologický pohled při řešení současných otázek. Na jeho příspěvek navázal Michal Buchowski, nedávný předseda EASA a Světové rady antropologických asociací z Univerzity v Poznani, který se soustředil zejména na problém současného vnímání islámského světa, konkrétně na islamofobii v Polsku; v emotivním vystoupení analyzoval problém stereotypizace a naznačil, na jak vratkých kořenech je postaven.

V dalších příspěvcích předložili jejich autoři zkušenosti ze spolupráce antropologů s decizní sférou na základě případových studií shromážděných pro UNESCO – MOST (Zdeněk Uherek, EÚ AV ČR), diskutovalo se o zkušenostech s interdisciplinárními projekty (Italo Pardo, University of Kent), hovořilo se o výzvách, které před antropologií stojí ve střední Evropě (Petr Skalník, Univerzita Hradec Králové), rozdílnostech mezi popularizací oboru a hlubokou introspekci (Narmala Halstead, University of East London) a rolích antropologie v zemích bývalé Jugoslávie (Aleksandar Boskovic, Univerzita v Bělehradě). Diskusi vyvolal příspěvek Alexandry Bituškové (Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica) o vztahu antropologie, expertů a Evropské komise při grantové soutěži *Horizon2020* a též pragmaticky laděné vystoupení o komplikované situaci antropologie v Maďarsku (Tamás Régi, Kodolányi János University of Applied Sciences, Budapešť).

Značná část příspěvků patřila studiu současného dění a přesahům antropologie do roviny veřejných postojů nebo praktické pomoci znevýhodněným skupinám. Migrační tematice nebo pomoci uprchlickým skupinám se věnovali Susana de Mantos Viegas (Institute of Social Sciences, University of Lisbon), Valentina Grillo (University of Vienna), Lukasz Kaczmarek (University in Poznaň), Marek Pawlak (University in Krakow), Jaroslav Šotola (Palackého univerzita), Michal Pavlásek (EÚ AV ČR) a Daniela Mosaad-Pěničková (Anglo-American University Prague). Dalším znevýhodněným skupinám včetně žen ve světě, kde je staví do komplikované pozice společenské, resp. náboženské normy se věnovaly Rachel Gooberman-Hill (University of Bristol), Agnieszka Koscianska (University of Warsaw), Valeria Siniscalchi (École des Hautes Etudes en Science Sociales Marseille) a Monika Baer (University of Wroclaw). K problémům

antropologie a antropologů v současném světě nebo ve specifickém regionu zazněly příspěvky od Giuliany Prato (University of Kent), Shuki Chaudhuri-Brill (Paříž), Daniela Sosny (Západočeská univerzita Plzeň), Georgety Stoica (Institut de Recherche pour Développement, Perpignan), Brendy Beck (University of Toronto), Haldis Haukanes (University of Bergen), Auksele Čepaitienė (Lithuanian Institute of History, Vilnius), Paoly Favero (University of Antwerp), Agnieszky Pasięka (University of Vienna) a Hany Červinkové (EÚ AV ČR, University of Lower Silesia, Wroclaw). Zvláštní místo zaujal v programu příspěvek Judith Okely (Oxford School of Anthropology), která hovořila o Romech a travelerech, jejich právech i specifickém vnímání světa.

Bohatou diskusi uzavřela tisková konference s účastí nejen novinářů, ale též studentů Fakulty humanitních studií FF UK. Na seminář navázal *Capacity Building Workshop*, který zorganizovali Niko Besnier (University of Amsterdam) a Susana Narotzky (University of Barcelona).

Cílem semináře *Making Anthropology Matter* byla nejen diskuse, jak antropologii „rozšířít“ ve směru k veřejnosti, ale také to, jak o této debatě, jejích výsledcích a praktických dopadech práce antropologů veřejnost informovat. Jistě by nebylo efektivní organizovat setkání 60 antropologů z 15 zemí světa za účasti evropských antropologických špiček, nejlépe obsazeného pražského antropologického setkání od druhé bienální konference EASA v roce 1992, bez hmatatelného výsledku. Proto byl již na semináři koncipován „policy paper“, který sumarizuje výsledky jednání. Některé příspěvky zveřejní Etnologický ústav v časopisu *Český lid: Etnologický časopis*, jehož šéfredaktorkou je hlavní organizátorka konference Hana Červinková; část textů vyjde v samostatné publikaci. Symbolicky se tedy po mnoha letech v českém etnologickém časopisu objeví příspěvek předsedy EASA a další články významných osobností této organizace, tentokrát již ale nikoli v češtině, neboť předpokládáme dostatečnou jazykovou vybavenost i českých oborových čtenářů.

Zdá se, že antropologie a etnologie směřují k řešení závažných společenských otázek a začínají to dávat veřejnosti najevo stejně jako Akademie věd ČR, která se na akci podílela v rámci *Strategie AV21*.

ZDENĚK UHEREK,
Etnologický ústav AV ČR, v. v. i.

Semináře se zúčastnili antropologové z několika evropských zemí.

Česko-slovenská setkání ROSTLINNÝCH BIOLOGŮ

FOTO: ARCHIV CVGZ AV ČR

Zpravidla jednou za tři roky se koná česko-slovenská konference experimentální biologie rostlin. V pořadí již čtrnáctá, se letos mimořádně uskutečnila s ročním předstihem kvůli pořádání celoevropského sympozia „Plant Biology Europe EPSO/FESPB 2016 Congress“, které bude česká metropole hostit v červnu příštího roku.

Organizace 14. konference experimentální biologie rostlin (KEBR) se letos ujalo Centrum výzkumu globální změny AV ČR společně s Mendelovou a Masarykovou univerzitou v Brně. Garanty a patrony byly tradičně Česká společnost experimentální biologie rostlin (ČSEBR) a Fyziologická sekce Slovenské botanické společnosti (FS SBS). Stalo se již tradicí, že konferenci předcházejí *Dny studentů experimentální biologie rostlin (DSEBR)*, které se konají i v mezidobí KEBR (letos už potřinácté).

Konference se uskutečnila v roce, v němž si nejen biologové připomínají 150. výročí uveřejnění Mendelova objevu. V souvislosti s významným jubileem se tudíž letos konalo více odborných akcí, a pořadatelé proto měli obavy z nižší účasti; v případě KEBR ani DSEBR se naštěstí nenaplnily – studentské dny naopak zaznamenaly rekordní účast, když se na ně zaregistrovalo přes 70 zájemců, zatímco „hlavní“ konference se zúčastnilo téměř 180 vědců.

Velký počet aktivních účastníků obou setkání se postaral o nabitý program. Studentské se proměnilo v půldruhého dne trvající maraton přednášek posluchačů vysokých škol, kteří představili výsledky své práce nejen vrstevníkům, ale i uznávaným kapacitám z různých oblastí rostlinné biologie; ty byly zároveň zastoupeny v odborné komisi, jež vybírala nejlepší práce. Jejich autoři byli finančně oceněni, tvůrci dalších vynikajících přednášek obdrželi čestná uznání. Finančně oceněny byly rovněž posterové prezentace, a to na základě hlasování účastníků konference. Mimo tradiční ceny ČSEBR byla udělena i ocenění za nejlepší práce z oblasti fytohormonální regulace.

Program hlavní konference naplnil tři jednací dny, a to jak plenárně, tak v paralelních sekcích; bylo jich celkem 11 a týkaly se buněčné biologie, cytologie a anatomie rostlin, vývojové biologie a morfogeneze, genomiky, metaboliky, fotosyntézy, rostlinných biotechnologií, optických vlastností rostlin a dálkového průzkumu fyziologických procesů rostlin, fyziologie stresu rostlin, interakce rostlin, vodního provozu a minerální výživy rostlin, produkční biologie užitkových rostlin i ekologické biologie rostlin a globální klimatické změny. Množství témat dokazuje, že na česko-slovenské úrovni jsme kromě tradičních oborů zachytili i nejnovější trendy výzkumu. Přednášky doprovázely posterové sekce a také komerční prezentace firem, v programu se našel prostor i pro plenární schůzi ČSEBR.

Konference experimentální biologie rostlin pokaždé nejen získává jako zvané řečníky i v zahraničí uznávané kapacity z oboru, ale zprostředkovává též konfrontaci zkušných vědců s nastupující generací. Ti nejlepší z mladých účastníků jsou pravidelně odměňováni; první tři přednášející do 35 let získávají cenu zakladatele české školy studia fytohormonů doc. Milana Kutáčka, kterou uděluje Ústav experimentální botaniky AV ČR. Vítězové stejné věkové kategorie si za nejlepší poster rozdělili cenu uznávané slovenské odbornice na anatomii kořenů dr. Márie Luxové; cenu, která se uděluje na základě tajného hlasování, věnovala Fyziologická sekce SBS. Novou tradicí se od letošního roku stalo udělení Ceny prof. Lubomíra Nátra za nejlepší studentskou prezentaci pojmenovanou po významném českém rostlinném fyziologovi a dlouholetém předsedovi ČSEBR (věnovala ji CVGZ AV ČR).

Obě konference přinesly příjemné zjištění: hojně zastoupení studenti a mladí vědci svými prezentacemi zdatně sekundovali zkušenějším kolegům a ukázali, že obor se o budoucnost rozhodně nemusí obávat.

HANA ŠPRTOVÁ,
Centrum výzkumu globální změny AV ČR, v. v. i.

FRANTIŠEK GROH (1863–1940)

Profesor František Groh byl klasický filolog „plně oddaný svému oboru“; zabýval se řeckým divadlem a překládal starořeckou literaturu.

Narodil se 3. listopadu 1863 v Černých Voděradech, absolvoval pražské Akademické gymnázium a v letech 1883–1889 vystudoval na FF UK klasickou filologii, kde patřil k žákům Jana Kvičaly a Josefa Krále. Po studiích nastoupil dráhu středoškolského profesora; postupně působil na gymnáziích v Praze v Truhlářské a Žitné ulici, Německém (dnes Havlíčkově) Brodě a Kolíně a pedagogickou činnost uzavřel na mateřském Akademickém gymnáziu (1898–1905).

Již od studentských let byl literárně činný, první odborné články publikoval roku 1886 ve *Sborníku paedagogického semináře*, první samostatnou filologickou práci *Ad Plauti Casinam* vydal roku 1899 v *Listech filologických*. Grohovu profesnímu vzestupu napomohl stipendijní pobyt v Lipsku a Berlíně v letech 1897–1898, financovaný c. k. ministerstvem kultu. Rok nato (30. července 1899) se habilitoval na české univerzitě v Praze v oboru klasická filologie prací *Studie k Aristotelovu spisu Athenaion politeia*. V habilitačním spisu se zabýval athénskými slavnostmi na počest boha Dionýsa a rozebíral Aristotelovu kapitolu o Drakontově ústavě. Profesorského titulu na Univerzitě Karlově dosáhl v říjnu 1905 jako mimořádný, od roku 1910 řádný profesor.

Dlouhodobým předmětem Grohova zájmu byl vývoj řeckého divadla, výsledkem jeho bádání a polemik s teorií, že řecké divadlo klasické doby nemělo jeviště, se stala práce *Řecké divadlo* (1909). „Měla to být vědecká učebnice pro universitní posluchače, ale zajímavost předmětu a jasný způsob výkladu získaly té knize právem vděčnost i neoborných čtenářů“, napsal o ní František Novotný. Zájem o divadlo přivedl Groha k překladu Aristotelovy *Poetiky* (1929). Dalším tématem, které v Grohově vědecké činnosti najdeme, je athénská topografie. Výzkum vyústil do dvoudílné monografie *Topografie starých Athén* (1909, 1913). F. Groh využil jako nový pramen poznatků řecké nápisy a jako vůbec první z českých klasických filologů se začal systematicky věnovat epigrafii – dokonce na fakultě založil epigrafický seminář a po odchodu do penze mu věnoval bohatou odbornou knihovnu.

Za vrchol Grohovy vědeckoorganizační činnosti lze považovat funkci děkana FF UK, kterou vykonával v letech 1914–1915. Velmi oceňován byl ale i jako

vysokoškolský pedagog: „[...] vynikal [...] pečlivě připravenými přednáškami, vybranými a upravenými s didaktickou přesností, i promyšleným řízením seminárních cvičení. Byl to učitel povolání i vyvolený.“ Intenzivně se zajímal o vzdělávání mládeže a rozvoj středních škol, byl velkým zastáncem klasického vzdělání. Řadí se mezi autory učebnic pro gymnázia (například přepracované *Mluvnice řeckého jazyka pro gymnasia česká*, 1907; *Mythologie Řekův a Římanův*, 1925), vydal praktický návod *Jak studovati klassickou filologii?* (1907).

V letech 1899–1919 byl členem redakce *Listů filologických*, od roku 1906 řídil samostatný oddíl věnovaný právě klasické filologii, kde zavedl informativní a recenzní rubriku *Drobné zprávy*, za níž si od J. S. Machara vysloužil titul „vševěd v oboru klasických studií“. Publikoval i v zahraničí, aby „cizinu seznamoval [...] s výsledky české práce filologické“. Pravidelně byly jeho přehledy otištěny ve *Wochenschrift für klassische Philologie* nebo v *Revue de Philologie*. Roku 1908 byl zvolen dopisujícím členem České akademie věd a umění (roku 1909 členem mimořádným a 1915 řádným), pracoval v Komisi pramenů k poznání literárního života v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (1921–1928), Komisi pro vydávání bibliotéky klasiků řeckých a římských v českých překladech (1911–1939) a Komisi pro revisi pravidel českého pravopisu (1933–1939). Od roku 1910 byl členem Královské české společnosti nauk, v letech 1907–1920 starostou Jednoty českých filologů, o jejíž rozvoj se významně zasloužil. Patřil mezi zakladatele Společnosti přátel antické kultury a dlouhá léta působil jako její místopředseda, byl také propagátorem česko-španělských kulturních vztahů a podílel se na vzniku Španělského a iberoamerického ústavu.

Prof. F. Groh odešel do penze v roce 1934, zemřel 22. listopadu 1940 a je pohřben v rodinné hrobce na vyšehradském hřbitově. V pohřebním projevu na něho Antonín Salač vzpomínal jako na člověka „ušlechtilé konservativního smýšlení“, který „usiloval, aby bylo zachováno vše, co se osvědčilo, a měněno jen to, co se ukázalo nevhodným“.

MARIE BAHENSKÁ,
Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.

JE VÝCHODOEVROPSKÁ SPOLEČENSKÁ VĚDA „NEVIDITELNÝ ZAHRADNÍK“?

Daří se východoevropským badatelům v sociálních vědách, včetně českých, dostatečně důrazně pronikat mezi západní kolegy? A pokud jejich studie nemají patřičnou váhu, kde je příčina a jak nepříznivou situaci změnit? Takové bylo jedno z témat, jež na nedávném kongresu Evropské sociologické asociace prezentoval dr. Petr Jehlička, který přednáší environmentální geografii na britské Open University v Milton Keynes a působí také na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Svou prezentaci nazval „The Invisible Gardener: Why Key Sustainability Lessons From the East Are Being Ignored“ – volně přeloženo: „Neviditelný zahradník: Proč jsou klíčová poučení o udržitelnosti z východu ignorována“.

Jak Petr Jehlička sám zdůraznil, vyšel z empirických dat týkajících se zahrádkaření ve východní Evropě, ovšem snažil se téma rozšířit do koncepčnějších, teoretičtějších debat a navázat je na aktuální diskuse ve společenských vědách věnujících se alternativním potravinovým sítím, neformálnímu ekonomickému chování, výměnám darů a podobným aktivitám na pozemí tržních a netržních, neformálních interakcí.

Jak jste téma pojal a co přesně jste jím chtěl sdělit?

V centru pozornosti mého příspěvku bylo samozásobitelství potravinami ve východní Evropě: na něm jsem se snažil upozornit, že dnešní tzv. univerzální poznání obsažené v akademické společenskovední literatuře, ať z oblasti sociologie nebo sociální antropologie, je v naprosto převažující míře odvozeno z výzkumů provedených v západní Evropě, případně v Severní Americe, kde se však samozásobitelstvím potravin zabývá většinou velmi nízký počet obyvatel ve srovnání s východní Evropou. Například v Holandsku pěstují ovoce a zeleninu pro vlastní spotřebu maximálně asi tři procenta lidí, přesto existuje řada článků a publikací, které jsou na základě tohoto velice omezeného spektra populace považovány za univerzální, obecně přijaté poznání tohoto fenoménu. V Polsku se produktivním zahrádkařením zabývá zhruba 54 % obyvatel, v Česku asi 43 % – ale v akademickém prostředí, v geopolitice produkce znalostí je jejich poznání naprosto marginalizováno a považováno v lepším případě za tzv. „area studies“, které se fakticky používají pouze jako potvrzení nějakých teorií vytvářených v kontextu západních společností, ačkoli je tam sledovaný jev v praxi naprosto okrajový. Snažil jsem se proto poukázat na tento příkrý rozpor, kdy se za univerzální považuje poznání všešlé z prostředí, kde je daný jev naprosto marginální – kdežto poznatek získaný v místech, pro něž je zkoumaný jev dominantní, se považuje za okrajový a nezajímavý. Snažil jsem se demonstrovat na poměrně přesvědčivých a rozsáhlých statistických datech, že premisy, na jejichž základě se východoevropské samozásobitelství v dominantní mezinárodní literatuře

interpretuje (totiž, že se jím zabývají především chudší vrstvy a že jde o projev nedostatku, ekonomických potřeb apod.), nejsou pravdivé. Z našeho empirického výzkumu v Polsku a v Česku jasně vyplývá, že se tomuto koníčku – protože pro většinu lidí je to koníček – věnují všechny vrstvy a vlastně jsou poněkud méně zastoupeni chudší lidé, protože nemají přístup k půdě.

Pokud vím, pokoušel jste se ve své prezentaci dále nastínit, jak může východní Evropa přispět k širším mezinárodním debatám?

Snažil jsem se inspirovat postkoloniálními myšlenkami, jež někteří urbánní geografové i sociologové propagují, totiž že dnešní sociologie konceptuálně, teoreticky vychází z velmi omezeného společenského kontextu nejbohatších zemí a jaksi automaticky se předpokládá, že by měla platit i ve zbytku světa. V knize *Southern Theory* australská socioložka Raewyn Connell doslova píše, že společenskovední teorie vycházejí ze zkušeností nejprivilegovanějších 700 milionů lidí a přitom se očekává, že jsou platné pro celou sedmimiliardovou populaci světa. R. Connell a další postkoloniální myslitelé argumentují, že je potřeba základnu, z níž generujeme poznání, rozšířit i do většinového světa, i do globálního Jihu, protože ten představuje mnohem početnější a sociálně a politicky daleko relevantnější skupinu obyvatelstva či společnosti. Konstatoval jsem, že v akademickém provozu a v geopolitice už dochází k jistému uznání potřeby rozšířit produkci univerzálně platných znalostí o Jih, ale stále tam z nějakého důvodu chybí evropský Východ. Ten jako by zapadá, není považován „strážci univerzálního poznání“, což jsou většinou západní teoretici, ani za Jih, ani za Západ – je jakoby nikde. A já jsem se snažil ukázat, že tomu je naopak, že velice inspirativní vhledy můžeme získat právě ve východní Evropě. Tzv. mezinárodní poznání je mezinárodní jen s velkou nadsázkou, protože se vlastně týká jen Severní Ameriky a západní Evropy a ještě pouze některých zemí. Jenom velice málo míst na zeměkouli generuje tzv. autoritativní poznání. A já se snažím se svými kolegy to schéma trochu narušit.

FOTO: ARCHIV SOU AV ČR

JANA OLIVOVÁ

Čili v podstatě dovést výsledky zmíněných případových studií ještě o úroveň výš, nesoustředit se pouze na výklad získaných dat, ale začlenit je do širšího sociologického pohledu?

Přesně tak – a usilovat o vyšší teoretizaci. Potom bude možné zbavit se, nebo spíš překonat tradiční zařazení společenskovedního výzkumu realizovaného

ho v kontextu východní Evropy do kategorie „area studies“.

Je to způsobeno tím, že se čeští a ostatní východoevropští odborníci málo snaží hledat způsob, jak tuto situaci změnit, pronikat na místa, kde mohou něco ovlivnit, nebo i skutečnost, že je ti západní „nechtějí mezi sebe pustit“?

Z mé zkušenosti je to obojí. Samozřejmě, mezi „gatekeepers“, lidmi, kteří kontrolují časopisy a vědecké společnosti organizující konference, většinou stále dominují západní vědci. Zejména v prestižních časopisech. Z toho důvodu v redakcích často panuje jakýsi předsudek, nemusí být ani vědomý; netvrdím, že zmínění lidé aktivně marginalizují východoevropské vědce z přesvědčení. Dělají to proto, že musí střežit impact faktor svých časopisů a vědí, že když v něm bude článek o Maďarsku, impact faktor to prostě poškodí, na rozdíl od případného článku o Skotsku, Austrálii nebo Kanadě. Možná hraje roli i prodejnost časopisů na jednotlivých národních trzích, ale myslím, že impact faktor je dnes klíčový. Řešením je pronikat do redakčních rad časopisů nebo dokonce na místo šéfredaktora, což bude asi těžké, ale přes redakční rady by to mohlo jít. I když přes zmíněné bariéry už článků od autorů z východní Evropy přibývá, přesto jejich počet stále neodpovídá zastoupení a důležitosti východoevropských vědců. Je tudíž třeba obsazovat redakční rady a vedení příslušných odborných společností. Staňme se členy, pak můžeme hlasovat a rozhodovat o vedení dané společnosti – a vedení rozhoduje o šéfredaktorovi časopisu, který ona společnost vydává. Takže je nutné být aktivní, kandidovat, sehnat si podporu apod. Pasivitou se samozřejmě nic nezmění. ■

Jaká je pravděpodobnost, že se to podaří? Podle vašich slov studie, které se zde provádějí standardními vědeckými postupy, nejsou na Západě v „nejvyšší lize“ akceptovány tak, aby se ona oficiální, „nejvyšší“ sociologie a třeba i politologie podle těchto studií změnila. Je šance na zlepšení, nebo ne?

Šance určitě je, je však potřeba se zaměřit na několik věcí zároveň. Především musí odborníci, výzkumníci přijít se zajímavým, originálním tématem, které bude sice pramenit z východoevropského kontextu, ale bude možné jím navázat dialog, napojit se na existující, v současné době dominantní debaty, přispět k nim, obohatit je. Je zde nicméně určitá překážka: mám dojem, že ve východní Evropě je společenská věda stále hodně vedena určitým empiricismem a relativně méně se zabývá teorií; výzkumníci se málo orientují v abstraktnějších debatách, které přesahují empirický výzkum a jeho bezprostřední interpretaci. Nechci říct, že nedokážou, ale z nějakého důvodu to nedělají, dostatečně nezapojují empirický výzkum provedený ve východní Evropě do širších debat, které přesahují tento region, jsou globálnější. Domnívám se, že se zde stále generuje hodně případových studií, jež se dobře interpretují – silnou stránkou našich vědců je statistická analýza, což třeba v Anglii ve společenských vědách mnoho vědců neumí. Zdejší lidé mají jistou metodologickou výhodu, ale – možná je trochu nespravedlivé to říct – nemají úplně načtenou příslušnou přesahující teoretičtější literaturu, takže nejsou schopni vejít v produktivní dialog s dnešními „strážci poznání“ a poněkud narušit danou hierarchii. Nejedná se nutně o to dnešní poznání vyvrátit, ale obohatit, rozšířit poznatky generované z malého okruhu v okruhu mnohem širší, aby reprezentovaly celé spektrum různých společností v dnešním světě.

Akademie udělila tituly „DOKTOR VĚD“

Diplomy s titulem DSc. převzali 14. října 2015 nejnovější nositelé nejvyššího vědeckého titulu v České republice. Ceremoniál se tradičně uskutečnil v reprezentativní dvoraně Knihovny AV ČR za účasti zástupců pracovišť, na nichž vyznamenání badatelé působí, představitelů Akademie věd ČR, členů komisí pro obhajoby i dalších významných hostů.

Titul „doktor věd“ uděluje AV ČR od roku 2003 osobnostem jako výraz uznání jejich zvláště vysoké vědecké kvalifikace prokázané vytvořením závažných, vědecky originálních prací důležitých pro rozvoj bádání v určitém vědním oboru, navíc charakterizujících vyhraněnou vědeckou osobnost.

Vědecký titul DSc. převzali Ing. **Filip Šroubek**, Ph.D., DSc., z Ústavu teorie informace a automatizace AV ČR (disertace *Multichannel blind image restoration* – viz AB 2/2015); prof. RNDr. **Jaroslav Peregrin**, CSc., DSc., z Filosofického ústavu AV ČR (disertace *Inferentialism* – viz AB 5/2015); doc. RNDr. **Jiří Spurný**, Ph.D., DSc., z Matematicko-fyzikální fakulty UK v Praze (disertace *Perfect mappings and their applications in the theory of compact convex sets*); Ing. **Kamil Lang**, CSc., DSc., z Ústavu anorganické chemie AV ČR (disertace *Singlet oxygen producing sensitizers: from molecular photophysics to photofunctional materials*); Ing. **Pavel Izák**, Ph.D., DSc., z Ústavu chemických procesů AV ČR (disertace *Separation of fluids by nonporous membranes* – AB 7–8/2015); Ing. **Alexander B. Shick**, CSc., DSc., z Fyzikálního

ústavu AV ČR (disertace *Electronic structure theory of complex actinide materials with strong Coulomb interactions*); doc. RNDr. **Stanislav Hencel**, Ph.D., DSc., z Matematicko-fyzikální fakulty UK v Praze (disertace *Lectures on mappings of finite distortion* – viz AB 10/2015); PhDr. **Robert Šimůnek**, Ph.D., DSc., z Historického ústavu AV ČR (disertace *Reprezentace české středověké šlechty* – viz AB 9/2015); prof. PhDr. **Dalibor Tureček**, CSc., DSc., z Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích (disertace *České literární romantično* – viz AB 10/2015); RNDr. **Drahomír Hnyk**, CSc., DSc., z Ústavu anorganické chemie AV ČR (disertace *Molecular structure of free boron and gallium clusters*). ■

lsd

Zleva:
Dalibor Tureček,
Pavel Izák,
Stanislav Hencel,
Filip Šroubek
a Alexandr
B. Shick

OBĚ FOTO: STANISLAVA KYSELOVÁ, AKADEMICKÝ BULLETIN

jinak zachvátila domácí akademickou sféru v nejširším slova smyslu a napříč všemi jejími úrovněmi. Předcházející potěšitelné konstatování je pochopitelně zapláceno patrným deficitem v rovině pragmatické. Akademie věd zatím – bohudíky – nezačala rozlišovat mezi vědními oblastmi či ústavu podle výnosu příslušného titulu na hektar akademické půdy. Podle analogického kritéria nepřivoluje ani akreditační komise k jednotlivým studijním programům. Titul doktora věd tak není úspěšně po česku pokřivenou účelovostí; nutká ale na druhou stranu otázku: jaký je tedy

Zleva:
Jiří Spurný,
Drahomír Hnyk,
Kamil Lang,
Robert Šimůnek

Za nové nositele titulu doktor věd přednesl závěrečnou řeč prof. **Dalibor Tureček** z Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Mimo poděkování Akademii věd se zamyslel nad okolnostmi, které umožnily vědeckým pracovníkům získat titul DSc. a nakolik je tento akademický doktorát výjimečný. Zkrácenou verzi zprostředkováváme i čtenářům *Akademickému bulletinu*.

Pracovali jsme a pracujeme v čase a prostoru, které jsou vědeckému bádání relativně velmi příznivé. Každopádně vzpomeneme nejrůznější okolnosti institucionální a kolegiální, počínaje našimi učiteli, přes spektrum spolupracovníků až k našim případným oponentům – i oni se jistě spolupodíleli na formování naší odborné pozice. A stranou jistě nenecháme okolnosti ryze privátní povahy, bez nichž by naše odborná práce také nebyla myslitelná. Zůstane bezpochyby na každém z nás, zda tato sféra vděčnosti nabude větší či menší váhy, zda položíme důraz na tu nebo onu okolnost, zda své díky směřujeme spíše ke konkrétním lidem, nebo k obecným principům, a zde třeba k souhře náhod, osudu či konečně k milému Pánu Bohu. V něm bychom ale přece mohli a měli být zajedno. Ve vděčnosti za titul, kterého se nám právě slavnostně dostává. Titul DSc. je totiž svým způsobem výjimečný. Od počátku jeho udílení až po dnešní den jím Akademie věd obdařila – hrubě počítáno – o něco více než 130 lidí (dosud uděleno 125 titulů). To je zlomek univerzitních profesorů a docentů za jeden průměrně úrodný akademický rok. Titul DSc. se zkrátka nestal součástí oné neblahé a poměrně vysoko vzednuté inflační vlny, která

jeho možný smysl a význam?

Nechme stranou souvislosti obecné povahy, význam příslušné titulatury pro Akademii věd či pro naši společnost vůbec a zůstaňme v osobní rovině. A tu se nejprve pokusme o odpověď *per negationem*. Bylo by krajně nedobré i směšné, pokud by onen titul byl jen pokusem našeho ega. Pokud by byl redukován na pouhý ornament na našich vizitkách a pro futuro na našich úmrtních oznámeních či náhrobních kamenech. Co kdyby se nám ale místo toho stal svého druhu podnětem, pobídkou, abychom jej budoucím odborným i lidským konáním – či také nekonáním – neposunuli na onu neblahou trajektorii inflace. Abychom se mu naopak pokusili dostat. Či dokonce abychom alespoň trochu v něčem ještě překročili, či dokonce překračovali vlastní odborný i lidský stín. Nelze říci, komu z nás, zda a v jaké podobě i míře bude případně dáno právě vyslovenému přání vyhovět. Budoucnost nemáme – bohudíky – před očima, natož zcela ve vlastních rukou. I proto se raději vraťme k právě jsoucí chvíli. I za ni je přece dobré poděkovat. Je dostatečně slavnostní, aby nás vytrhla z každodennosti, jakkoli si na tom bláhově nezakládáme. Je náležitě radostná: vždyť se tu setkáváme s tolika váženými i milými lidmi – a obě kritéria se dokonce případ od případu setkávají v identickém jedinci. Je patřičně dobrá a pravdivá, nepokřivená po česku švejkující pragmatičností, jakou je jinak naše společnost dnešních dnů takřka skrz naskrz prolezlá. Budme proto za běžící slavnostní chvíli náležitě vděční a ve vděčné radosti ji prožijme až k jejímu poslednímu okamžiku, jakkoli žádného z nás – stejně jako titul DSc. – neučiní lepším člověkem, než jakým právě jsme. ■

ČESTNÉ MEDAILE

Osobnosti vědy převzaly 8. října 2015 čestné medaile AV ČR včetně nejvyššího ocenění *De scientia et humanitate optime meritis*, kterým byl vyznamenán prof. Josef Syka z Ústavu experimentální medicíny AV ČR. Oborovou medaili Ernsta Macha za zásluhy ve fyzikálních vědách získal prof. Alexander Lichtenstein z Univerzity v Hamburku, medaili Františka Palackého za zásluhy v historických vědách prof. Pavel Oliva (Filosofický ústav AV ČR) a medaili Josefa Dobrovského za zásluhy ve filologických a filosofických vědách dr. Zdenka Ribarova (Slovanský ústav AV ČR).

Prof. Josef Syka je mezinárodně uznávaným vědcem v oboru neurofyziologie sluchu. Svou životní dráhu spojil s Akademií věd ČR. Od roku 1975 vedl laborator neurofyziologie sluchu v Ústavu experimentální medicíny ČSAV. V devadesátých letech 20. století se významně podílel na transformaci Akademie věd a české vědy jako místopředseda Rady vlády pro vědeckou činnost a vývoj technologií (1993–2000). V letech 2000–2008 byl předsedou Grantové agentury České republiky; členem Akademické rady AV ČR byl v letech 1992–1993 (členství ukončil, neboť se stal ředitelem Ústavu experimentální medicíny AV ČR, v jehož čele působil až do roku 2000) a v letech 2001–2009. Založil a stal se také prvním předsedou České společnosti pro neurovědy. Prof. J. Syka stále vede své oddělení v ÚEM AV ČR a věnuje se i dalším

aktivitám – mj. každoročně spoluorganizuje populizační cyklus *Týden mozku*. V oboru neurofyziologie sluchu byly jeho práce citovány podle SCI do současnosti 2400krát, jeho h-index činí 29. Je členem edičních rad mezinárodních časopisů *Hearing Research*, *Experimetal Gerontology*, *Noise and Health*, dále působí jako Associate Editor v *Neuroscience Letters* a *Acta Acustica*.

Prof. Alexander Lichtenstein je světovým odborníkem na mikroskopický popis magnetismu v kovech a v jiných pevných látkách. Jak zjistil, při dostatečně podrobném pohledu se ukazuje, že magnetické chování se objevuje jako důsledek vzájemných závislostí, takzvaných korelací, mezi pohyby jednotlivých elektronů krystalovou mříží. Prof. A. Lichtenstein

se zaměřil na teoretický rozbor takových korelací v konkrétních materiálech, přičemž významně přispěl k vývoji metod umožňujících předpovídat magnetické vlastnosti látek pouze na základě znalosti jejich chemického složení. Než se roku 2004 stal profesorem teoretické fyziky na Univerzitě v Hamburku, působil mj. ve Forschungszentru Jülich a na Radboudově univerzitě v nizozemském Nijmegenu. Je držitelem Státní ceny Ruské federace za přínos k rozvoji vědy a techniky (1995), v roce 2014 získal Medaili Maxe Borna za mimořádný příspěvek k teorii magnetismu a elektronových korelací v reálných materiálech (ocenění společně udělují Německá a Britská fyzikální společnost). Spolupráce prof. A. Lichtensteina s fyziky z Akademie věd ČR začala zhruba před 10 lety při studiu magnetismu plutonia. Od té doby se společný výzkumný program rozšířil o další aktuální témata.

Prof. Pavel Oliva je nejvýznamnějším žijícím českým klasickým filologem a historikem antického starověku, jehož badatelská činnost byla spojena s Akademií věd ČR. Věnoval se především řeckým dějinám a dějinám římských provincií, byl hlavním redaktorem díla *Tabula imperii Romani (Astra Regina, Vindobona, Carnuntum)*. Působil nejprve v Historickém ústavu ČSAV, později v současném Kabinetu pro klasická studia Filosofického ústavu AV ČR. O reprezentaci české vědy v zahraničí se zasloužil zejména během působení v Mezinárodní federaci pro klasická studia (FIEC) a v Mezinárodní akademické unii (UAI). Podílel se na četných mezinárodních kongresech, zastupoval československou a českou vědu

o antických studiích v komitétu Eirene. Je dopisujícím členem Německého archeologického ústavu a Rakouského archeologického ústavu. Je neúnavným organizátorem domácího vědeckého života, zejména jako předseda Jednoty klasických filologů. Je autorem a spoluautorem řady učebnic dějin starověku a překladů antických řeckých a římských děl do češtiny.

Pražská rodačka PhDr. Zdenka Ribarova je emeritní vedoucí vědeckou pracovnící Institutu makedonského jazyka ve Skopji, členkou Makedonské akademie věd a umění, v současnosti pracuje ve Slovanském ústavu AV ČR. Patří ke světovým specialistkám v oboru diachronní slovanské jazykovědy. Odborně se věnuje především výzkumu staroslověnského a církevněslovanského jazyka a písemnictví v jihoslovanském prostředí a dále textologickému vývoji slovanských překladů z řecké předlohy, které vznikly během cyrilometodějské misie na Velkou Moravu. Dlouhodobě působila také v Chorvatsku a Makedonii, kde dosud vede projekt *Slovníku církevněslovanského jazyka makedonské redakce*. Od roku 2012 je také hlavní redaktorkou *Slovníku církevněslovanského jazyka chorvatské redakce*. Kromě hojných ohlasů na vědecké studie dr. Z. Ribarové v odborné literatuře se mnozí diachronní slavisté často opírají o její precizně zpracované edice a lexikografické příručky. Aktivně rozšiřovala znalost českého jazyka v jihoslovanském prostředí a makedonského jazyka v České republice. ■

Isd

Zleva: Alexander Lichtenstein, Zdena Ribarová, předseda AV ČR Jiří Drahoš, Josef Syka a Pavel Oliva

FOTO: STANISLAVA KYSELOVÁ, AKADEMICKÝ BULLETIN

Cena evropského občana

Evropský parlament ocenil 15. října 2015 v Bruselu ředitele Centra globálních studií při Filosofickém ústavu AV ČR doc. **Marka Hrubce** za jeho úspěchy při zakládání a vedení vzdělávacích a vědeckých institucí – mj. nové univerzity ve východní Africe. EP uznal nejen úspěchy doc. M. Hrubce v oblasti vědy a výzkumu, ale především jeho snahy, které přispívají k řešení problémů, s nimiž se současná Evropa potýká. Jako rektor East Africa Star University na hranicích Burundi, Rwandy a Konga, která je určena hlavně pro studenty z konfliktních a postkonfliktních zemí východní Afriky, prosazuje kvalitní vzdělání jako základ tamního rozvoje a stability regionu a jeho spolupráci s dalšími rozvojovými i vyspělými zeměmi.

Cenu evropského občana (CIVI EUROPAEO PRAEMIUM) uděluje EP od roku 2008 za prosazování porozumění, solidarity, vzdělávání a bližší integrace

FOTO: ARCHIV KAV ČR

mezi občany a státy, za zprostředkování přeshraniční nebo nadnárodní spolupráce a za další činnost, která vyjadřuje hodnoty listiny základních práv EU. ■

Isd

O HODNOCENÍ...

Rád bych drobně, avšak razantně, zareagoval na články dr. Terezy Stöckelové ze Sociologického ústavu AV ČR a dr. Filipa Vostala z Filosofického ústavu AV ČR, jakož i na následnou odezvu prof. Jaroslava Peregrina z téhož pracoviště týkající se hodnocení výkonů v humanitních a společenských vědách (viz AB 7–8/2015, respektive AB 9/2015).

Doktoru T. Stöckelovou jsem už upozornil, že větou „[...] patří mezi ně třeba princip, že se všichni akademici věnují jak výzkumu, tak výuce [...]“ fakticky volá po zrušení Akademie věd ČR. Profesor J. Peregrin zase neví, co to je „veřejný charakter akademických institucí“. Možná by v této souvislosti stálo za to se podívat do konstitutivních dokumentů institucí, jako je Společnost Maxe Plancka, Medical Research Council a podobně.

Jsem známý jako kritik toho, že Akademie věd nevyšly krátce po roce 1989 výzvy prof. Petra Vopěnky a nesloučila se s vysokými školami. Výsledkem je již třetí generace studentů, která se nesetkala se špičkami svého oboru. Ano, jsem pro postup podle návrhu dr. T. Stöckelové a redukci Akademie věd na ústav, které plní jedinečnou funkci, například unikátní výzkumné infrastruktury. Ostatně to jednou uvedl i předseda AV ČR prof. Jiří Drahoš, když přirovnával Akademii věd spíše k Helmholtzově společnosti než ke Společnosti Maxe Plancka. Jistě, ani dr. T. Stöckelová ani prof. J. Drahoš to tak nemysleli... jde jen o drobnou provokaci na začátek...

Samozřejmě spatřuji, a to celosvětově, důsledky kvantitativního hodnocení. Mezi jinými je to až 80% neopakovatelnost výsledků v některých přírodovědných oborech, potlačování unikátních výsledků „mimo hlavní proud“ atd. Ovšem pamatuji i předcházející rozdělování financí, kdy někteří dostávali finance, protože se o nich „přece vědělo, že jsou výborní vědci“ a dovedli si je vyjednat. Vzniklo proto kvantitativní hodnocení, aby bylo vůbec nutné nějaké výsledky odevzdávat. Pozoruhodné je, že o kvantitativním hodnocení se diskutuje na Akademii věd, která se ani zdaleka „kafemlejnkem“ neřídila a neřídí tak jako vysoké školy. Mnoho ústavů stále dostává finance, aniž by adekvátně publikovaly, a za jeden RIV bod dostává AV ČR, podle jednoho možného přepočtu, až 1,6krát více než univerzity.

Profesor J. Peregrin se táže na alternativy. Z jednoho pohledu skutečně nejsou. „Slavný“ audit českého výzkumu firmy Technopolis sice tak trochu nabádá, že by možná bylo vhodné užívat i jiné metody, zároveň ale scientometrii využívá jako téměř jediný argument ke srovnání institucí a k mezinárodnímu srovnávání. Takto funguje svět na úrovni odpovídající průměrné

mezinárodní reputaci naší vědy, tedy nižší střední úrovni – smířme se s tím.

O alternativách se můžeme poučit například čtením konstitutivních dokumentů Společnosti Maxe Plancka. K hrůze všech českých akademiků zjistíme, že výhradně vědecké hodnocení se uskutečňuje až na úrovni mezinárodních vědeckých rad jednotlivých ústavů. Ve všech ostatních orgánech zasedají i politici a průmyslníci, kteří schvalují procesní pravidla ústavů včetně složení vědecké rady a způsobu hodnocení. Nechci se rozepisovat o konkrétních pravidlech. Ostatně každý, koho má smysl jako vědce financovat, si je jistě může přečíst na webových stránkách různých vědeckých společností. Odpověď na otázku prof. J. Peregrina zní, že veřejné akademické instituce řídí zástupci veřejnosti – nikoli vědci sami.

Co tedy s tím? Je třeba především říci, že cílem vědeckého publikování je předávání nových poznatků. Hodnocení a rozdělování prostředků podle něj tuto jeho roli deformuje téměř až k anihilaci. Svět vědeckého publikování se, i pod tímto tlakem, radikálně proměňuje. Vedle matematicko-fyzikálního preprintového serveru arXiv funguje již i biologický bioRxiv a možná i další podobné, které neznám. Na konferencích se citují též články, které se nikde jinde než na preprintovém serveru neobjevily. V matematických a technických oborech vznikají mnohé články v konferenčních sbornících a i ty bývají hojně citovány. Platformy jako Research Gate zprostředkovávají vědeckou komunikaci mnohem cíleněji, než to může dokázat jakýkoli komunitní časopis. Bariéra spřátelených klubů na těchto médiích není žádná. Mnohé halasně propagované výsledky neobstály při pokusu o přenos do praxe, na mnohé manipulace se přišlo a informace se rychle rozšířila. Takže odborná veřejnost mimo hlavní proud akademické politiky nebere oficiálně publikované výsledky až zas tak moc vážně.

Současná debata je nejspíše nostalgickým vzpomínáním na staré časy. Mnohem důležitější otázkou je, jak se budou rozdělovat finance a kdo bude jejich užití kontrolovat. V nových výzkumných infrastrukturách financovaných z fondů Evropské unie byly zavedeny mezinárodní vědecké rady a „nevědecké“

kontrolní rady, které by měly věcně zhodnotit výsledky i přínosy. Nemají vcelku žádné pravomoci, neboť tyto infrastruktury nemají právní subjektivitu, mohou jen doufat ve svou „měkkou“ autoritu vůči rektorům a ředitelům ústavů. Nový systém hodnocení, který neznáme a jenž vzniká pod přísným dozorem stávajících institucí, může

veškerou jejich snahu zcela negovat. Mimo jiné i proto, že bude ignorovat současný technický a společenský vývoj v oblasti vědeckého publikování. ■

DALIBOR ŠTYS,
Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Dalibor Štys

je vedoucím laboratoře experimentálních komplexních systémů v ústavu komplexních systémů Fakulty rybářství a ochrany vod Jihočeské univerzity v Nových Hradech. V letech 2001–2011 byl ředitelem Ústavu fyzikální biologie JÚ, který byl z jeho iniciativy zrušen (průměrná citovanost článků s adresou Nové Hradce je 13,8). Od července 2013 do ledna 2014 byl ministrem školství, mládeže a tělovýchovy. Laboratoř D. Štys se zaměřuje na různé měřitelné projevy komplexity, jako jsou chemická samoorganizace, dynamika živých buněk, rybích hejn apod. Zabývá se též lidským vnímáním komplexních systémů, filozofií přírodních věd se zaměřením na principy měření a přenosem výsledků do praxe. Je autorem více než 60 publikací evidovaných ve WOS, jeho práce byly citovány téměř 500krát (bez autocitací) a jeho h-index je 14.

ERC grant pro český ekonomický výzkum

Výzkumný pracovník a člen profesorského sboru CERGE-EI dr. Filip Matějka obdržel ERC Starting Grant Evropské výzkumné rady (European Research Council). Stal se tak prvním hlavním řešitelem projektu z humanitních a společenských věd, který jej bude realizovat v české instituci. „Úspěch Filipa Matějky je stvrzením mise CERGE-EI zaměřené na špičkový ekonomický výzkum a vzdělání,“ vyzdvihl ředitel společného pracoviště Univerzity Karlovy a Národohospodářského ústavu AV ČR doc. Michal Kejak.

Výzkumný projekt *Inattention* se zabývá aplikací teorie racionální nepozornosti v různých oblastech veřejné politiky s cílem nalézt způsob, jak lidé dělají ekonomická rozhodnutí a na základě čeho rozdělují svou pozornost. „Půjde o základní výzkum vlivu lidské neschopnosti vstřebávat informace na tvorbu veřejných politik. Kolem nás je spousta dostupných informací, ale z mnoha důvodů již nejsme schopni číst všechny novinové články, politické programy či úpravy zákonů. Přestože jsou tato lidská omezení při tvorbě zákonů zásadní, zatím se příliš nezkoumala,“ vysvětluje dr. F. Matějka.

Práce vychází z teorie racionální nepozornosti (rational inattention) a dotkne se uvádění poznatků psychologie do ekonomických teorií. Budoucí tým dr. F. Matějky se zaměří na tři oblasti:

1. Jaké veřejné politiky jsou dobré pro normální nepozorné lidi?

Jak jednoduchý by měl být daňový systém? Měli bychom vybudovat jednoduchý systém finančních rad pro chudé, maximálně snížit časovou náročnost

docházení na úřad práce, neměli bychom danit venkovní reklamu?

2. Jakým způsobem se z důvodu nepozornosti voličů odchylují politickými stranami odhlasované zákony od těch dobrých?

Jak využívají politici naší nepozornosti, existuje způsob, jak tento efekt zmírnit? Pomohlo by například, kdyby politické strany musely představovat svoje návrhy v jednoduché a standardizované formě?

3. Jaké zákony či typy regulací mohou být spravovány vládou a administrativou, jež sestávají mj. z lidí, kteří nemají neomezenou schopnost zpracovávat nové informace?

Jak předejít tomu, aby vláda musela „přeskakovat“ mezi uspěchaným řešením ukrajinské, řecké a imigrační krize? Jaký vliv mají tato lidská omezení úředníků na diskriminaci menšin, neměli bychom případně nechat volné trhy pracovat i tam, kde dnes převládá regulace nepozornými úředníky? ■

lsd

Projekt Energetické unie

Evropská komise (EK) zveřejnila v září tohoto roku témata výzkumu, vývoje a inovací v oblasti energetiky – v následujících dvou letech tak podpoří projekty ve výši 1,35 miliardy eur. Jde o tzv. pracovní program (work programme, WP) na období 2016–2017 v oblasti třetí společenské výzvy (societal challenge 3, SC3) sedmiletého rámcového programu EU pro VaVal „Horizont 2020“, jejíž název zní „Zajištěná, čistá a účinná energie“. V podstatě jde o výzkumné priority k naplnění ambiciózního politického projektu – Energetické unie.

Státy Evropské unie dovážejí přes polovinu surovin na pokrytí energetické spotřeby, přičemž strategický import souhrnně vyjde evropské státy denně (!) na zhruba jednu miliardu eur. Evropský energetický trh je ale roztržštěný a při vyjednávání o dodávkách energetických surovin (především zemního plynu) jednají státy každý zvlášť, čímž je jejich pozice značně znevýhodněna, především států východní Evropy. Země EU však platí za dodávky zemního plynu vyšší cenu než ostatní globální hráči. Spolu s nimi musí Evropa řešit tíživý problém týkající se klimatu, který samozřejmě s energetikou souvisí. Politické východisko představuje projekt Energetické unie Junckerova týmu. Jeho cílem je zabezpečit dodávky energetických surovin (mj. diverzifikací zdrojů), vytvořit jednotný integrovaný energetický trh a zajistit světové prvenství evropského trhu na globální úrovni prostřednictvím orientace na obnovitelné zdroje. Cíle určují prioritní oblasti VaVal, které chce EU finančně podporovat.

Hlavním prvkem evropského energetického trhu má být spotřebitel. V červenci tohoto roku zveřejnila EK sdělení *New Deal for Energy Consumers*. Uvedená strategie má občanům zajistit kvalitnější přístup k informacím o transparentních cenách a dodavatelích a motivovat je k uvědomělé spotřebě. Plně integrovaná evropská energetická soustava má také energii vyrábět a dodávat (a tedy spotřebitelům účtovat) pouze tehdy, když ji reálně využívají (demand-sized response), což předpokládá klíčovou roli informačních a komunikačních technologií (ICT) a plošný sběr dat pro efektivní regulaci nabídky a poptávky. Využití Big Dat umožní rozvoj tzv. chytrých domů, čtvrtí a regionů prostřednictvím stále dokonalejších přenosových sítí (Smart Grids), technologií na skladování vyrobené energie a souvisejícího odvětví zelené dopravy. Letos v září představila EK také související strategický plán pro urychlení transformace evropské energetiky, tzv. *Strategic Energy Technology Plan: Acceleration the European Energy System Transformation*.

Již zmiňovaný pracovní program (WP SC3) vybízí výzkumníky (akademiky i podniky), aby hledali vědecká a technologická řešení pro dosažení uvedených vizí. Obsahuje tematické výzvy pro podávání projektových návrhů na výzkum energetické účinnosti ve stavebnictví, vytápění a chlazení, dekarbonizace energetické soustavy, vývoje nízkouhlíkových technologií, využívání lokálních obnovitelných zdrojů včetně jádra, ale také výzkum možností, jak podpořit tuto významnou integraci ze společenského a politického hlediska, tj. jak zajistit důvěru občanů a zapojení veřejných i soukromých subjektů.

Rozpočet H2020 na energetiku na období 2014–2020 činí šest miliard eur (z toho polovina na obnovitelné zdroje). Odhad ročních investic pro zásadní transformaci evropské energetiky se však pohybuje ve výši 200 miliard eur, z čehož vyplývá, že je třeba mobilizovat investice ze soukromého sektoru, které jsou v současnosti stále pod úrovní z let před vypuknutím finanční krize. Kromě investic Junckerova investičního balíčku (EFSI) proto EK společně s Evropskou investiční bankou (EIB) navrhla speciální finanční nástroj *Energy Demo Project Facility*, který má uvolňovat úvěry pro inovativní projekty v oblasti energetiky v nejkritičtější fázi vývoje mezi demonstrací a komercializací, a překonat tak tzv. údolí smrti, jak se tato fáze označuje – a to z důvodu nejčastější „úmrtnosti“ projektů, které v tomto stadiu o běžné úvěry žádat nemohou.

Tyto cíle jsou bezpochyby žádoucí a teoreticky logické a správné. Otázkou zůstává, jak se EU vyrovná se dvěma hlavními praktickými překážkami. První z nich se týká ochrany osobních dat a duševního vlastnictví (*Data Protection and Intellectual Property Rights*), neboť předpokladem je, že spotřebitel musí automaticky poskytovat data o vlastní spotřebě. Evropské občany, ať už o nich hovoříme jako o spotřebitelích nebo voličích, jsou na toto téma obzvláště citliví. Druhou a snad ještě zásadnější překážku představuje nutnost harmonizovat tržní podmínky a legislativu pro vytvoření jednotného energetického

trhu, což je v současnosti největší problém aplikace již existujících a dále vyvíjených technologií a inovací. Na téma vzniku jednotného trhu (*New Energy Market Design*) probíhají konzultace na úrovni EK, Rady i ČR během celého podzimu. Vznešené cíle Evropské komise a nepochybně i evropských vlád se však v zákulisí nutně střetnou se zájmy těch

energetických subjektů, které svá hájemství v Energetické unii rozpustit nechtějí. ■

SOŇA JAROŠOVÁ,
CZELO – Česká styčná kancelář pro výzkum,
vývoj a inovace v Bruselu,
Technologické centrum AV ČR

FOTO: MARTINA KLICPEROVÁ, ARCHIV AUTORKY

Autogramiáda PHILIPA ZIMBARDA

zpřístupněn v anglické i české verzi na www.ceskatelevize.cz). Následovalo setkání s novináři, kteří se po hodině střídali s rozhovory (mj. se zrodilo rozsáhlé interview pro *Lidové noviny – Psycholog Zimbardo: Nikdo si nemyslí, že páchá zlo. I Hitler psal, že koná Boží dílo* a pro *Psychologii dnes*). Poté již byl čas na vlastní autogramiádu. Ač měl prof. Zimbardo nárok být unavený a mohl podpisuchtivý dav odbýt, učinil něco neobvyklého: pro ty, kteří si za ním přišli pro podpis, si vyžádal jednu židli navíc, protože mu záleželo, aby spolu poseděli alespoň chvíli jako rovný s rovným. Každému srdečně podal ruku a prohodil několik milých slov. Zajímal se, kdo studuje jaký obor, odkud je, komentoval nápisy na tričkách, všiml si zajímavých detailů, se zájemci se vyfotografoval, s mnohými se srdečně objal. Ač je prof. Zimbardo americký výkonný, systematický a spolehlivý, prozrazuje zároveň své italské kořeny vřelostí, emocionálností a expresivitou. V srdečné atmosféře utíkalo setkání rychle. Jen co dav s knihami opadl, přihlásili se opět žurnalisté s prosbami o rozhovor, o fotografické a filmové záběry. Prof. Zimbardo všem vyhověl a vzdor svému pozeňnanému věku nedával na sobě znát únavu. Opět hbitě a bez přípravy skvěle formuloval moudré věty, které lze tesat do kamene. Těšíme se proto na další vydání Zimbardových děl i na jeho návštěvy. Podle mého názoru by příští Zimbardova kniha měla být na téma, jak si udržet až do deváté věkové dekády neuvěřitelnou svěžest, racionálnost a hlavně humanismus, jímž pan profesor vyniká. ■

FOTO: EVA VOKATÁ, ARCHIV AUTORKY

Kdo si přišel pro podpis, dočkal se skutečného osobního setkání; na snímku Philip Zimbardo se čtenářkou Šárkou Kyslíkovou.

MARTINA KLICPEROVÁ,
Psychologický ústav AV ČR, v. v. i.

ČTYŘI DEKÁDY EXPERIMENTÁLNÍ MEDICÍNY

Ústav experimentální medicíny AV ČR oslavil 2. listopadu 2015 čtyřicet let od svého založení. Slavnostního večera v Karolinu se zúčastnili hosté z vědecké i vysokoškolské sféry; zdravotní předsedy Akademie věd přednesla v zastoupení členka Akademické rady AV ČR prof. Eva Zažímalová. U příležitosti jubilea předala ředitelka ústavu prof. Eva Syková pamětní medaile za zásluhy o spolupráci a vědní rozvoj sedmi pracovníkům, přičemž zdůraznila význam vědy jako jednoho z pilířů vyspělých společností: „Kdo dává finance do výzkumu, investuje do budoucnosti. Je proto třeba podporovat především samo vědecké bádání, protože moderní věda není odtržena od ekonomiky a hospodářství, ale jejím cílem je zlepšovat kvalitu života.“

ÚEM vznikl v roce 1975 spojením čtyř, tehdy již renomovaných vědeckých laboratoří ČSAV – plastické chirurgie, oftalmologie, otorinolaryngologie a histologie. V sedmdesátých letech 20. století byla založena Laboratoř pro výzkum vlivu mykotoxinů na zdraví v Olešnici v Orlických horách. V roce 1993 se ústav přestěhoval do areálu AV ČR v pražské Krči. Vlivem transformace české vědy se rozšířil o oddělení ekotoxikologie a oddělení neurověd. Pod vedením tehdejšího ředitele prof. Josefa Syky narostl v poslední dekádě 20. století počet a kvalita publikací a výsledků. K ústavu byl přičleněn Farmakologický ústav, z něhož v současnosti existuje pouze oddělení farmakologie. V roce 2001 se ředitelkou ÚEM stala prof. E. Syková, jejíž zásluhou vznikl v krčském areálu první biomedicínský inkubátor v AV ČR (Inovační biomedicínské centrum), v němž se rozvíjejí spin-off firmy a dále bylo vybudováno Výzkumné centrum buněčné terapie a tkáňových náhrad. Vědci působí i v centrech excelence (Projekt excelence v oblasti neurověd, Centrum studií toxických vlastností nanočástic, Centrum vývoje originálních léčiv a Centrum orofaciálního vývoje a regenerace) a zapojují se do mezinárodních projektů.

ÚEM AV ČR je jedinou institucí v České republice zabývající se komplexním lékařským výzkumem s výstupy do klinické praxe.

Prohlubují se v něm poznatky ve výzkumu mozku a jeho onemocnění (prof. J. Syka, prof. E. Syková), buněčné neurofyziologie (dr. Miroslava Anděrová, prof. Govindan Dayanithi), kmenových buněk a tkáňového inženýrství (prof. Evžen Amler, doc. Pavla Jendelová a dr. Šárka Kubinová), transplantační imunologie (prof. Vladimír Holáň a doc. Jitka Čejková), nádorové biologie (dr. Pavel Vodička), imunofarmakologie (dr. Zdeněk Zídek), teratologie (doc. Miroslav Peterka a dr. Renata Peterková), genetické ekotoxikologie (dr. Radim Šrám, Ing. Jan Topinka, dr. Pavel Rössner). Více informací na www.iem.cas.cz. ■

JANA KŘÍŽOVÁ,
Ústav experimentální medicíny AV ČR

TOPIC OF THE MONTH

Library of the Oriental Institute

We feature an article on the history and the present of the Oriental Institute's library. With over 200,000 volumes (including periodicals and manuscripts), it ranks among the largest libraries within the Czech Academy of Sciences. It is divided into the *General Library*, *Chinese Lu Xun Library*, *Korean Library*, *Tibetan Library*, and *John King Fairbank Library*. Its collections include mainly publications on the history, literatures, languages, religions, and cultures of the countries of Asia and Africa. The Chinese Lu Xun library holds a special collection of Chinese books (about 67,000 volumes). The Korean Library presently holds more than 3,500 volumes. Its older part is mostly of North Korean origin. Thanks to generous gifts from the Korea Foundation, its collections were considerably enriched with South Korean publications in 1996 and 1997.

EVENT

ELI Beamlines Laser Centre Opening

The first implementation phase of the ELI Beamlines project was concluded and the laser facility in Dolní Břežany was inaugurated on October 19, 2015 in the presence of many distinguished guests from the world of science and politics. The initial greetings were given by Czech and foreign guests, including the President of the Czech Academy of Sciences Jiří Drahoš, Director of the Institute of Physics Jan Řídký, the President of the Senate of the Czech Republic Milan Štěch, Archbishop of Prague Dominik cardinal Duka, Director General of the European Synchrotron Radiation Facility (ESRF) Francesco Sette, Director General of the ELI-DC International Association Wolfgang Sandner, Chairman of the European Strategy Forum on Research Infrastructure John Womersley, French physicist and founder of the ELI project Gérard Mourou, Deputy director for science and technology in the Lawrence Livermore National Laboratory in California Patricia Falcone. Guests were invited to see laser and experimental technologies directly in one of the laser halls.

ACTUALLY

CEFRES Platform Inauguration

CEFRES Platform and its new premises within the Czech Academy of Sciences were inaugurated on October 7–8, 2015. In 2015, the CAS built a brand new library in order to host CEFRES's more than 6,000 volumes along with its team and Prague's Francophone readers. The new library was inaugurated during a ceremony in the presence of French Ambassador Jean-Pierre Asvazardourian, President of CAS Jiří Drahoš and Rector of Charles University Tomáš Zima.

CEFRES (French Research Center in Humanities and Social Sciences) was founded in Prague in 1991 with the aim to restart scientific exchanges between France and Central Europe as the latter underwent major changes after the fall of communism. One of CEFRES's tasks since then has been to build up a network of research teams between France, the Czech Republic, Hungary, Poland and Slovakia.

SCIENCE AND RESEARCH

Making Anthropology Matter

A Seminar of the European Association of Social Anthropologists (EASA) was organized in collaboration with the Institute of Ethnology of the CAS and the Czech Association of Social Anthropologists on the occasion of the EASA Annual General Meeting on October 14–15, 2015. The seminar *Making Anthropology Matter* was intended as a forum to discuss the role that anthropology as an academic discipline and intellectual endeavour plays and could play in the contemporary European public sphere. Some of the themes under discussion were mobility, migration and multiculturalism; economic crises, neoliberalism and human economies; and environment, sustainability and responses to climate change. The event was tied to the current Executive Committee's priority of strengthening the position of anthropology at different levels across Europe.

INTERVIEW

Eastern Europe:

Social Science and Unequal Knowledge production

Dr. Petr Jehlička, Snr Lecturer in Environmental Geography at the Open University in Milton Keynes, United Kingdom, points out that some twenty-five years after the end of socialism, between one and two thirds of the East European middle classes still continue to grow some of the food consumed in their households – mostly not for economic reasons but primarily as their hobby. Nevertheless, social sciences in the West and a considerable part of scientific literature on home gardening in the global North continue to view this informal food production in Eastern Europe as an activity of mainly disadvantaged segments of society. He argues, moreover, that concepts generated in the Western context, where this activity is only marginal, are considered as universal knowledge, while data gathered in Eastern Europe, where household food production is dominant, are viewed as marginal and less interesting. He also describes ways in which Eastern Europe can contribute to broad international debates about this issue and various other topics in social sciences.

The Czech Academy of Sciences 2014–2015: Selected Research Results

The Czech Academy of Sciences has issued a report accounting selected research results achieved by its scientific institutes in all research areas in 2014 and in early 2015. It outlines its research activities, as well as goals of the new research centers and facilities of the CAS and its new *Strategy AV21*, the main aim of which is to perform top level multilateral interdisciplinary research reflecting the needs of contemporary

society. The book documents the CAS's efforts to transfer research findings into practical outputs and its co-operation with partners in the industrial sphere; it presents the CAS's co-operation with various institutions on international, regional and local levels and mentions some of the major social events and anniversaries.

Full version of the report is available on <http://abicko.avcr.cz>. ■

VĚDA FOTOGENICKÁ 2015

REPROFOTÁ: STANISLAVA KYSELOVÁ, AKADEMICKÝ BULLETIN

Druhý ročník fotografické soutěže Střediska společných činností AV ČR a Fóra Věda žije! zná své vítěze. Výsledky byly vyhlášeny 22. října 2015 v sídle Akademie věd na Národní třídě v Praze. Letos se o přízeň odborné poroty v čele s prof. Pavlem Janouškem z Akademické rady AV ČR a ředitelem SSČ AV ČR Jiřím Malým ucházelo 68 autorů se 178 fotografiemi, z nichž bylo vybráno pět nejlepších snímků včetně nejpodobenějších záběrů v kategorii *Vědci ve fotografii*. Trojici nejlepších samostatně ocenila rovněž Akademická rada AV ČR. Podobně jako v předchozím roce se z pozoruhodných snímků těšili návštěvníci *Týdne vědy a techniky*. Nejlepší fotografie se rovněž staly součástí kalendáře Akademie věd na rok 2016.

Kategorie č. 1 – Vědecká fotografie

1. místo – *Stále ještě hořím* (Pavel Lisý, Geologický ústav AV ČR)
2. místo – *The Tokamak Compass* (Renard Dejanac, Ústav fyziky plazmatu AV ČR)
3. místo – *Když si voda vezme souš* (Lukáš Vejřík, Biologické centrum AV ČR)
4. místo – *Kapalné krystaly* (Alexey Bubnov, Fyzikální ústav AV ČR)
5. místo – *Beautiful mind...* (Jarmila Svatůňková, Fyziologický ústav AV ČR)

Kategorii č. 2 – Vědci ve fotografii

1. a 5. místo nebylo uděleno.
2. místo – *Žena ve vědě, 50/50* (Lukáš Vejřík, Biologické centrum AV ČR)
3. místo – *Kráska a creeper* (Jan Klusák, Ústav fyziky materiálů AV ČR)
4. místo – *Dr. Stoeckel at work* (Renard Dejanac, Ústav fyziky plazmatu AV ČR)

Ceny Akademické rady AV ČR

1. místo – *Vidět napětí* (Jan Klusák, Ústav fyziky materiálů AV ČR)
2. místo – *Minerva v zrcadle času* (Pavla Růžičková, Archeologický ústav AV ČR, Brno)
3. místo – *Tři kapky* (Pavel Řehák, Matematický ústav AV ČR)

Cena v on-line hlasování

Výbuch vesmírné družice (Natália Luptáková, Ústav fyziky materiálů AV ČR)